

ANALİZ

HAZİRAN 2018 SAYI: 236

SURİYE İÇ SAVAŞINDA ESED'İN ROLÜ, KONUMU VE GELECEĞİ

FATİH MUSLU

SURİYE İÇ SAVAŞINDA ESED'İN ROLÜ, KONUMU VE GELECEĞİ

FATİH MUSLU

COPYRIGHT © 2018

Bu yayının tüm hakları SETA Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı'na aittir. SETA'nın izni olmaksızın yayının tümünün veya bir kısmının elektronik veya mekanik (fotokopi, kayıt ve bilgi depolama vd.) yollarla basımı, yayımı, çoğaltılması veya dağıtımı yapılamaz. Kaynak göstermek suretiyle alıntı yapılabilir.

Uygulama: Erkan Söğüt
Baskı: Turkuvaz Haberleşme ve Yayıncılık A.Ş., İstanbul

SETA | SİYASET, EKONOMİ VE TOPLUM ARAŞTIRMALARI VAKFI

Nenehatun Cd. No: 66 GOP Çankaya 06700 Ankara TÜRKİYE
Tel: +90 312 551 21 00 | Faks: +90 312 551 21 90
www.setav.org | info@setav.org | @setavakfi

SETA | İstanbul

Defterdar Mh. Savaklar Cd. Ayvansaray Kavşağı No: 41-43
Eyüpsultan İstanbul TÜRKİYE
Tel: +90 212 395 11 00 | Faks: +90 212 395 11 11

SETA | Washington D.C.

1025 Connecticut Avenue, N.W., Suite 1106
Washington D.C., 20036 USA
Tel: 202-223-9885 | Faks: 202-223-6099
www.setadc.org | info@setadc.org | @setadc

SETA | Kahire

21 Fahmi Street Bab al Luq Abdeen Flat No: 19 Cairo EGYPT
Tel: 00202 279 56866 | 00202 279 56985 | @setakahire

İÇİNDEKİLER

ÖZET	7
GİRİŞ	8
REJİMİN İÇ SAVAŞ ÖNCESİ DAYANDIĞI YAPI	9
ARKA PLAN	9
ESED REJİMİNİN DİĞER AKTÖRLERLE İLİŞKİSİ	14
SAVAŞIN GELECEĞİ VE ESED'İN AKTÖRLÜĞÜ	26
SONUÇ	35

YAZAR HAKKINDA

Fatih MUSLU

Amerika Birleşik Devletleri Cincinnati Üniversitesi Siyaset Bilimi Programı'nda yüksek lisans eğitimini tamamladı. Doktora Eğitimine İstanbul Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde devam etmektedir.

ÖZET

Bu analizde Esed rejiminin iç savaş öncesi dayandığı yapı ve iç savaş boyunca sergilediği tavır üzerinde durulacaktır. Esed rejiminin iç savaş sürecindeki pozisyonu rejimin yerel, bölgesel ve küresel aktörlerle kurduğu ilişkiye bakılarak değerlendirilecektir. Bu çerçevede Esed'in Rusya, İran, ABD, Türkiye, PYD ve DEAŞ'la olan ilişkileri tek tek incelenecektir. Daha sonra bahsi geçen ilişkiler çerçevesinde rejimin aktörlüğü konusu irdelenecektir. Son olarak Esed'in geleceği ele alınacak ve Suriye'nin geleceğinde ne derece etkin bir aktör olabileceği tartışılacaktır.

Çizilen çerçeveden hareketle bu analizde Esed rejiminin kendi başına ayakta durabilecek ve Suriye'deki olayların akışını etkileyebilecek bir aktör olmadığı iddiası ortaya konulacaktır. Varlığını sürdürmek için büyük oranda Rus teknolojisi-ne ve İran'ın sağladığı insan gücü ve finansal desteğe ihtiyaç duyan Esed rejiminin yeterli toplumsal desteği, askeri kapasitesi ve finansmanı bulunmamaktadır. Esasında Esed büyük oranda Tahran ve Moskova'nın özelde de doğrudan Rusya'nın kontrolündedir. Bu haliyle Esed rejiminin ne şimdi ne de yakın bir gelecekte Suriye'nin geleceğinde önemli bir aktör olma şansı yoktur. Dolayısıyla bu analiz Türkiye'nin Esed rejimiyle herhangi bir diplomatik ilişki başlatmasının gereksiz ve faydasız olduğunu savunmaktadır.

Bu analizde Esed rejiminin iç savaş öncesi dayandığı yapı ve iç savaş boyunca sergilediği tavır üzerinde durulmaktadır.

GİRİŞ

Mart 2011'den bu yana Suriye'de farklı siyasi, etnik ve mezhebi grupların çatıştığı bir iç savaş yaşanıyor. Savaş başlangıcından günümüze çok çetin bir şekilde cereyan ediyor.¹ Kimyasal silahların kullanıldığı, yüz binlerce insanın hayatını kaybettiği, milyonlarca insanın yaralandığı ve mülteci durumuna düştüğü bir durum var karşımızda. Son günlerde Doğu Guta'ya yapılan saldırılar bu durumun vahametini daha da artırıyor.² Aslında iç savaşın ötesinde Suriye'deki fiili duruma vekalet ve yıpratma savaşı da denilebilir. Suriye, küresel güçlerin yanında bölgesel aktörlerin de yüzleştiği bir ülke haline gelmiştir.³ Bir

1. "Syria's Civil War Explained from Beginning", Aljazeera, 14 Nisan 2018; "2011-2017 Suriye'de 6 Yılda Neler Oldu?", Basın İlan Kurumu, 3 Şubat 2018, <http://www.bik.gov.tr/2011-2017-suriye-de-6-yilda-neler-oldu>, (Erişim tarihi: 5 Nisan 2018); Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliğinin (UNHCR) raporuna göre 5,4 milyondan fazla insan Suriye'den Lübnan, Türkiye ve Ürdün gibi ülkelere sığınmış durumdadır. Bkz. "Syria Emergency", The UN Refugee Agency, <http://www.unhcr.org/syria-emergency.html>, (Erişim tarihi: 11 Mart 2018); İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi kaynaklarına göre 1 Mart 2018 itibarıyla Türkiye'de bulunan Suriyeli sayısı 3 milyon 540 bin 648 kişidir.

2. "Doğu Guta'da Kimyasal Silah Saldırısı: 78 Sivil Öldü", Anadolu Ajansı, 7 Nisan 2018.

3. "İran-Suudi Arabistan Rekabetinin Bölgesel Yansımaları", *SETA Analiz*, Sayı: 148, (Ocak 2016), s. 148.

tarafa Esed rejimi İran ve Rusya'nın desteğiyle muhaliflere karşı çatışırken diğer tarafta YPG ve DEAŞ terör örgütleri etki alanlarını genişlettiler. İç savaşın maliyetini en fazla hisseden bölge ülkesi Türkiye ise başarıyla gerçekleştirdiği Fırat Kalkanı ve Zeytin Dalı hareketleriyle sahaya inerek bu maliyeti en aza indirmeye çalışıyor.

Esed rejiminin iç savaş sürecinde Rusya, İran, ABD, Türkiye, YPG ve DEAŞ'la kurduğu ilişkilerin üzerinde hassasiyetle durmak gerekir. Çünkü bu ilişkiler iç savaş sürecini anlamada ve Esed'in bir aktör olarak Suriye siyasetindeki geleceğini tahlil etmede hayati öneme sahiptir.

Bu analiz dört hedefi vardır: İlk olarak Esed rejimin iç savaş öncesi dayandığı yapı ortaya konulacak ardından da Esed'in iç savaş boyunca sergilediği tavır üzerinde durulacaktır. İkinci olarak Esed rejiminin iç savaş sürecindeki pozisyonu rejimin yerel, bölgesel ve küresel aktörlerle kurduğu ilişkiye bakılarak değerlendirilecektir. Bu çerçevede Esed'in Rusya, İran, ABD, Türkiye, PYD ve DEAŞ'la olan ilişkileri tek tek incelenecektir. Üçüncü olarak bahsi geçen ilişkiler çerçevesinde rejimin aktörlüğü konusu irdelenecektir. Son olarak ise Esed'in geleceği ele alınacak ve ne derece etkin bir aktör olabileceği tartışılacaktır.

Çizilen çerçeveden hareketle bu analizde Esed rejiminin kendi başına ayakta durabilecek ve Suriye'deki olayların akışını etkileyebilecek bir aktör olmadığı iddiası ortaya konulacaktır. Esed kendi varlığını dahi sürdürmek için büyük oranda Rus teknolojisine ve İran'ın sağladığı insan gücüne ve finansa ihtiyaç duymaktadır. Esed rejiminin bağımsız ne toplumsal desteği ne yeterli askeri kapasitesi ne de yeterli finansmanı vardır. Esasında Esed'in büyük oranda İran ve Rusya'nın özelde de doğrudan Kremlin'in kontrolünde olduğu söylenebilir. Bu haliyle Esed rejiminin ne şimdi ne de yakın bir gelecekte Suriye'nin kaderi adına önemli bir aktör olma şansı yoktur. Dolayısıyla bu analiz Türkiye'nin Esed rejimiyle herhangi bir diplomatik ilişkiye girmesinin ne gerekli ne de faydalı olduğunu savunmaktadır.

REJİMİN İÇ SAVAŞ ÖNCESİ DAYANDIĞI YAPI

Esed rejiminin iç savaş öncesinde üzerine oturduğu yapı birden fazla güç merkezinin olduğu etnik-dini kökenli bir yapıdır. Başkanlık Kurumu, Baas Partisi ve Güvenlik Güçleri gibi sistemin ana unsurları birbirlerine karşı özerkliklerini koruyarak varlıklarını sürdürmüşlerdir.⁴ Bir anlamda farklı kesimlerden elitlerin (*cross-sectarian*) gücü paylaştıkları ve rekabet içinde oldukları bir sistemdir. Gücün tek merkezde toplanmadığı yani merkezi olmayan (*decentralized*) bu yapının tohumu Hafız Esed'in 1970'te iktidarı ele geçirmesiyle atılmıştır. Merkezi olmayan yapılar siyaset dışı organların (güvenlik güçleri gibi) özerk olmaları ve devletin yerleşik siyasal elitleriyle (siyasi partiler, başkanlık gibi) rekabet eden elit kadrolara sahip olmalarıyla ortaya çıkar. Devletin siyaset dışı kurumları bir anlamda profesyonel kurumlardır. Bu kurumlar liderlerin kendi sorumluluklarını yerine getirmelerine yardımcı olurlar. Fakat merkezi yapıların aksine bu sistemde aktörler kendi güç merkezini oluşturarak kendi özerkliği için korumacı tavır içerisine girerler. Böylelikle başkan karşısında otonomilerini oluştururlar. Suriye özelinde başkanın varlığı özerk güç merkezlerini bir arada tutan bir çeşit tutkal vazifesi görür. Başkanı bu sistemden çekmek potansiyel güç çatışmalarının habercisi olup derin siyasi krizler yaratma potansiyeli vardır. Bu yüzden otoriter yapıdan demokratik bir sisteme geçiş kısa vadede neredeyse imkansızdır.

Esed rejimi açısından dönüm noktası 2000'lerin başıdır. Bu dönemde bir nevi meşruiyet krizinin habercisi olan gelişmeler ortaya çıkmıştır. Baba Esed'in ölümü ve oğul Beşşar'ın iktidara geçişi Suriye içinde cılız da olsa bir değişim beklentisi doğurmuştur. Şam Baharı (Damascus Spring) adıyla anılan talepler geçmiş otuz yılın baskıcı yönetiminden daha demokratik ve

yumuşak bir yönetime geçişi içermiştir.⁵ Beşşar bu beklentileri karşılamayı vadederken yaşanan gelişmeler süreci tersine döndürmüştür. Esed rejiminin merkezi olmayan ilişkiler ağı değişim talebinin önündeki en önemli engel olmuştur.⁶ Aslında rejimin yüzleştiği meşruiyet/otorite krizi yeni bir şey de değil. 1980'ler boyunca yaşanan rejimin içindeki iktidar çekişmeleri, Hama olayları⁷ (rejim olayları çok kanlı şekilde bastırılmıştır), ekonomik darboğaz, Sovyetlerin çöküşü ve ABD'nin tek başına dünya siyasetini domine etmeye başlaması gibi gelişmeler Suriye içerisinde rejimin oturduğu zemini defaatle sarsmıştır.⁸

ARKA PLAN

Suriye'nin bağımsızlık sonrası siyasal ortamının heterojen yapısı merkezi bir iktidar kurmayı engellemiş ve ülkede otoritenin sürekli el değiştirmesine neden olmuştur. Ülke 1946-1970 arası on beş başarılı askeri darbe görmüştür.⁹ 1960'larla beraber Mısır ile kurulan Birleşik Arap Cumhuriyeti'nin (1958-1961) sona ermesiyle oluşan siyasal atmosfer içinde Baas Partisi ülkenin siyasal karakterini şekillendiren en önemli aktör konumuna gelmiştir.¹⁰ Hafız Esed Baas Partisi içerisinde 1970'te yaptığı darbe sonucu iktidarı ele geçirdiği kendi etnik-dini bağlarını kullanarak bir otorite tesis etmiştir.¹¹ Tesis edilen otorite derin yapısal ilişkilerin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır.¹² Rejim farklı kesimler-

5. Alan George, *Syria: Neither Bread Nor Freedom*, (Zed Books, New York: 2003).

6. Stacher, *Adaptable Autocrats, Regime Power in Egypt and Syria*.

7. Martin van Creveld, *More on War*, (Oxford University Press, Oxford: 2007), s. 173-191.

8. Volker Perthes, *The Political Economy of Syria under Assad*, (I. B. Tauris & Co. Ltd., New York: 1995).

9. James T. Quinlivan, "Coup-Proofing: Its Practice and Consequences in the Middle East", *International Security*, Cilt: 24, Sayı: 2, (1999).

10. Patrick Seale, *Asad: The Struggle for The Middle East*, (University of California Press, Berkeley ve Los Angeles: 1989).

11. Raymond Hinnebusch, *Syria: Revolution from Above*, (Routledge, New York: 2001).

12. Stacher, *Adaptable Autocrats, Regime Power in Egypt and Syria*.

4. Joshua Stacher, *Adaptable Autocrats, Regime Power in Egypt and Syria*, (Stanford University Press, Standford: 2012), s. 39.

den elitleri güçlendirerek onların rejimin varlığının devamından faydalanmalarını sağlamıştır. Rejimin yapısından faydalanmak için rekabet içinde olan elitlerin üstünde Hafız Esed ideolojik bir keskinlikten uzak şekilde devlet başkanlığını sürdürmüştür. Hafız Esed farklı kesimden elitlerin ortaklığını kurmasına rağmen rejimin merkezine kendine bağlı aynı etnik-dini kökenden gelen kişileri yerleştirerek iktidarının kalıcılığını temin etmiştir.¹³ Farklı bir ifadeyle Hafız Esed'in 1970'lerden 2000'lere kadarki yönetim istikrarı ordu, güvenlik güçleri ve Baas Partisi üçgeninde başkana sadık aynı etnik-dini kökene bağlı kadroların varlığıyla mümkün olmuştur. Bu yapı Hafız Esed'in ölümüyle kısa da olsa bir kriz yaşamıştır.

Genç Beşşar'ın yönetimi alması ülkede yerleşik sistemin değişeceğine dair bir beklenti doğurmuştur. Oluşan iyimser hava bir grup entelektüelin değişim talebini seslendirmesini beraberinde getirmiştir. Yeni başkanın kamuoyu önünde bir göz doktoru olarak sergilediği profil bazı elitler açısından iyimserliğin kaynağı olarak görülmüştür. Aslında Şam'da bulunan Mezze Hapishanesi'nden siyasi mahkumların serbest bırakılması gibi birtakım tasarruflar da reform beklentilerini artırmıştır. Michel Kilo gibi Şam entelektüellerinin başını çektiği grubun birden fazla bildiri yayımlayarak değişim talebini kamuoyuyla paylaşmaları iki ana talebi ön plana çıkarmıştır: Birincisi hukukun üstünlüğü prensibi üzerinde birleşerek farklı fikirlerin dile getirebileceği bir ortam talebidir. İkincisi de çok partili bir demokrasi ve 1963'ten beri uygulanan olağanüstü halin kaldırılmasıdır. Bu talepler rejim tarafından resmi olarak kabul görmese de Beşşar'ın iktidarı ele aldığı ilk birkaç ay içerisinde taleplerin karşılanması için bazı girişimler ortaya çıkmış, kısmi de olsa reform yapılmıştır. Bütün olumlu havaya rağmen bahar kısa sürmüştür. Rejimin ana aktörleri değişim talebinin aksi yönünde pozisyon

alınca bu talepler şiddetle bastırılmıştır.¹⁴ Şam Baharı olarak bilinen bu süreç kısa sürede kışa dönmüştür (The false promise of Damascus Spring).¹⁵ Kışa dönmesinin en önemli sebeplerinden biri çok sığ bir taban tarafından desteklenmesidir. Halkın büyük kesimi bu talepleri dillendirmek için gerekli olan ne cesareti ne de alanı bulabilmiştir. 2005'te Şam deklarasyonu ile muhalif kanat tekrar harekete geçerek bu kez parçalı muhalefeti çok partili demokrasi talebi etrafında birleştirmeyi amaçlamıştır.¹⁶ Fakat bu çaba da başarılı olamamıştır.

İç Savaş Süreci ve Esed Rejimi

Şam Baharı ve sonrasındaki muhalefeti birleştirme çabalarının akamete uğraması sonucu ortaya çıkan olumsuz tablo Arap Baharı'yla değişti. Yeni durumda toplumun büyük kesimi muhalefetle bir araya gelmeyi başardı. Bu kez farklı olan sadece belirli bir elit talebi değil geniş kitlelerin arzularıydı. Nizam değişmeliydi. Esed rejimi yıkılmalı ve yeni nizam özgür bir sivil toplumu, çok partili siyasal yaşamı ve farklı birçok demokratik değeri içerisinde barındırmalıydı.

Bu bağlamda en temelde protesto edilen ayrıcalıklı dini-etnik bir grubun iktidarı zorla ve demokratik değerleri hiçe sayarak elinde tutmasıdır. Arap Baharı ile oluşan demokratik talepler karşısında rejimin şiddetli tepkisi ülkeyi iç savaşla karşı karşıya bırakmıştır.

İç savaş bir anlamda Dera şehrinde ortaya çıkan protestolarla başladı.¹⁷ Rejim aleyhtarı gösteriler diğer şehirlere de yayılınca rejim sert bir tepki gösterdi ve kısa sürede yüzlerce insan hayatını kaybetti. Tıpkı baba Esed'in Hama'daki ayaklanmayı bastırması gibi oğul Esed de gösterileri

13. Hinnebusch, *Syria: Revolution from Above*, s. 5.

14. George, *Syria: Neither Bread Nor Freedom*; Eyal Zisser, *Commanding Syria: Bashar al-Asad and the First Years in Power*, (I. B. Tauris & Co. Ltd., Londra: 2007).

15. Zisser, *Commanding Syria: Bashar al-Asad and the First Years in Power*.

16. "The Damascus Declaration", Carnegie Middle East Center, <http://carnegie-mec.org/publications/?fa=48514>, (Erişim tarihi: 3 Mart 2018).

17. "Dera'da Dehşet", *Sabah*, 25 Nisan 2011.

GÖRSEL 1. "الشعب يريد إسقاط النظام" / EŞ-ŞAAB YURİD İSKAT EN-NİZAM" / "HALK NİZAMIN YIKILMASINI İSTİYOR"¹⁸

şiddetle bastırma yolunu seçti. Lakin Beşşar Esed bunu başaramadı. Rejim bu defa karşısında neredeyse bütün Ortadoğu coğrafyasını saran değişim talebini buldu. Suriye geneline yayılan gösteriler karşısında Esed rejimi kontrolü kaybetti ve sert askeri tedbirlere başvurdu. Askeri tedbirler şiddeti, şiddet ise zulmü doğurdu. Bu sarmal içerisinde iktidarın meşruiyeti kriz içerisine girdi. Rejim karşısında silahlanan muhalefet rejim güçleriyle sert çatışmalara girerek toplumsal desteğini artırdı. Bu süreçte Esed hem ordusunu kaybetmeye başladı hem de sınırlı bir kesim dışında desteğini tamamen yitirdi. Muhalifler parçalı yapılarına rağmen ilerleyerek rejimin ülke içindeki kontrolünün önemli ölçüde azalmasına neden oldu.

İran iç savaşın ilk yıllarından itibaren Esed rejiminin en önemli destekçilerinden biri oldu. Sahada insan desteği sağlayarak rejime askeri açıdan destek verdi. Fakat bütün bu desteğe rağmen rejim ülke genelinde kontrolü kaybetti ve küçük

bölgeler içine sıkışıp kaldı. Bu açmaz rejimin kimyasal silah dahil olmak üzere her türlü silahı kullanarak "terörle mücadele" adına masum sivil-leri öldürmesine kadar gitti. Uluslararası güçler özellikle kimyasal silah kullanımını kınasalar da herhangi bir tedbire başvurmazdılar. Esed rejimi hiç tereddüt etmeden pervasızca kimyasal silah kullanmaya devam etti. ABD ve Türkiye gibi aktörler bu durum karşısında saldırıların durması ve demokratik süreçlerin önünün açılması için çağrıda bulundu. Ama değişen bir şey olmadı.

İç savaşta dengeyi değiştiren Rusya oldu. Rusya'nın müdahalesi muhalifler karşısında köşeye sıkışan rejim güçlerinin sahada tutunmasını sağladı. Bu konfor sayesinde Esed rejimi iç savaşın diğer aktörleri olan PYD ve DEAŞ gibi unsurlarla kendi varlığını devam ettirme adına kompleks ilişkiler geliştirdi.

Aradan geçen yıllar içinde ortada acı bir tablo var. Karşımızda askeri açıdan zayıf düşen bir rejim; çökmüş bir ekonomi; siyasi, diplomatik ve toplumsal açıdan meşruiyetini kaybeden bir lider var.

Arap Baharı sonrasında Ortadoğu'da ortaya çıkan istikrarsızlıkların en önemli sebeplerinin başında ABD'nin Irak'tan çekilmesi yer almaktadır. ABD'nin bir anlamda dünya siyasetinden eli-

18. "Halk Nizamın Yıkılmasını İstiyor", Syrian Opposition Coalition Geneva Media Unit, <http://www.syriageneva2.org/2016/03/%D9%85%D8%B9-%D9%87%D8%AF%D9%88%D8%A1-%D8%A7%D9%84%D8%B3%D9%84%D8%A7%D8%AD-%D9%87%D8%AA%D8%A7%D9%81-%D8%A7%D9%84%D8%B4%D8%B9%D8%A8-%D9%8A%D8%B1%D9%8A%D8%AF-%D8%A5%D8%B3%D9%82%D8%A7%D8%B7-%D8%A7>, (Erişim tarihi: 12 Nisan 2018).

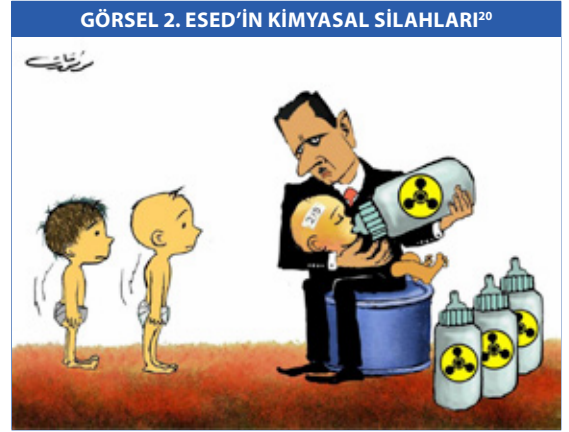
ni eteğini çekmesi özellikle Suriye'nin güvenliği meselesinde Rusya ve İran'ın önünü açmıştır. Yeni aktörlerin masada ve sahada kartlarını açmasıyla beraber Suriye vekalet savaşları üzerinden küresel güçlerin hesaplaştığı bir çatışma alanı haline gelmiştir.¹⁹ Rusya'nın DEAŞ ile mücadele adına eski Sovyet coğrafyasının dışında kalan tek deniz üssüne dayanarak bölgeye yerleşmesi, İran'ın etki alanını genişletmesi ve DEAŞ ile YPG terör örgütlerinin faaliyetleri Suriye siyasetini oldukça karmaşık bir hale dönüştürmüştür. Yeni durumda Rusya ve İran iç savaşın en önemli aktörleri konumundadır. Esed gerçek bir aktör olma özelliğini kaybederken YPG ve DEAŞ terör örgütleri etki alanlarını genişletmiştir. Özellikle YPG'nin Suriye'nin kuzeyinde yayılması Türkiye'nin güvenliğini tehdit eder hale gelmiştir. Türkiye kendi güvenliği için sahaya inerek Fırat Kalkanı ve Zeytin Dalı hareketleriyle Suriye iç savaşının bir parçası olmuştur.

Aradan geçen yedi yıl içerisinde Suriye'nin içinde bulunduğu durum uluslararası bir sorun olarak dünya siyaseti için bir açmaz halindedir. Esed –Rusya ve İran'ın kontrolünde– gerçek bir aktör olma özelliğini çoktan kaybetmiştir. Aksine iç savaş sürecinde yaptıklarıyla milyonlarca insanın hayatının yok olmasına neden olarak istenmeyen bir fiğüre dönüşmüştür. Türkiye gibi bölge ülkelerinin güvenlik maliyetini artırarak bölgesel krizlere neden olmaya devam etmektedir. En önemlisi de sivil halk üzerinde kimyasal silah kullanmaktan çekinmeyerek büyük bir insanlık suçu işlemiştir.

Kimyasal Silah Kullanımı

Esed rejimi iç savaşın ilk yıllarından itibaren sivillere karşı kimyasal silah kullanmıştır. Muhafiflerin direnişini kırmak ve toplumsal desteğini ortadan kaldırmak için yapılan bu saldırılarda çoğunluğu kadın ve çocuktan oluşan binlerce masum insan hayatını kaybederken on binlercesi yaralanmıştır.

19. Ufuk Ulutaş, Kılıç Buğra Kanat ve Can Acun, "Sınırları Aşan Kriz Suriye", *SETA Analiz*, Sayı: 120, (Mart 2015).

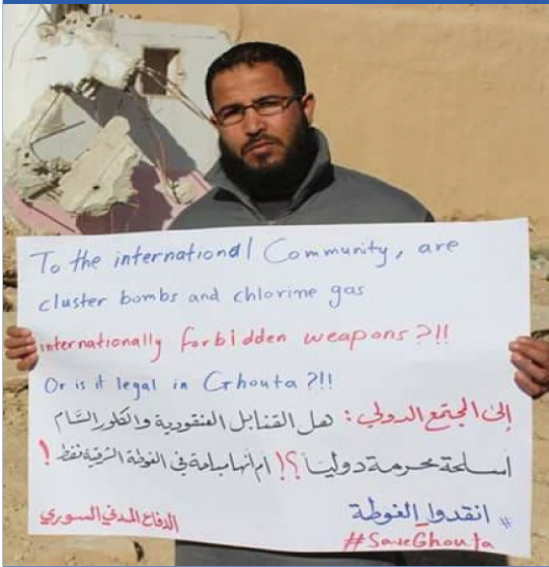

Esed rejimi kimyasal silahları ilk kez 21 Ağustos 2013'te Doğu Guta'da kullanmıştır. Bu saldırıda çoğu kadın ve çocuk olmak üzere 1.400'den fazla insan hayatını kaybetmiş ve yaklaşık 10 bin sivil yaralanmıştır. Saldırı neticesinde sivil yaşam alanları da yok olduğundan hayatta kalanlar için yaşam mücadelesi devam etmektedir. Uluslararası manada Doğu Guta saldırısı büyük tepki çekmiştir. Hatta dönemin ABD Başkanı Barack Obama kimyasal silah kullanımını kendisi için bir kırmızı çizgi olarak gördüğünü ifade etmiştir. Daha sonra bu söylem bir polemige neden olsa da bu durum için kırmızı da dahil olmak üzere her türlü çizgi zaten çekilmeliydi.²¹

20. Syrian Revolution Network, Twitter, 10 Nisan 2018, <https://twitter.com/RevolutionSyria/status/983600703859056640>, (Erişim tarihi: 15 Nisan 2018).

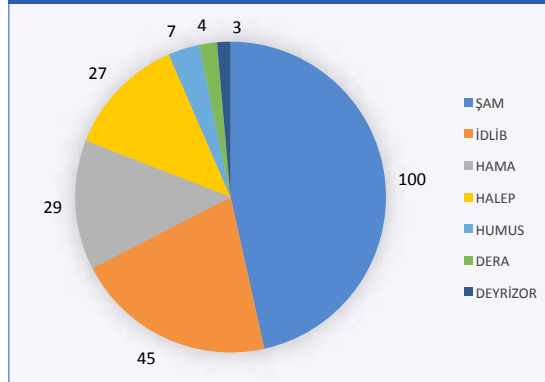
21. Free Syria Media Hub, Twitter, 8 Nisan 2018, https://twitter.com/Free_Media_Hub/status/983103362953568256, (Erişim tarihi: 10 Nisan 2018).

GÖRSEL 4. ULUSLARARASI KAMUOYUNA²³

Rusya, ABD'nin tepkisi karşısında araya girerek Suriye'nin kimyasal silah stokunun eritilmesi önerisini getirmiştir.²² Birleşmiş Milletler ve Kimyasal Silahları Yasaklama (Organisation for the Prohibition of Chemical Weapons, OPCW) öncülüğünde bir grup bu işi üstlenmiştir. Lakin Esed rejiminin devam eden saldırıları kimyasal silahların tamamen yok edilmediğini gösteriyor. Maalesef her saldırı –Doğu Guta ve Han Şeyhun gibi örneklerin gösterdiği üzere– yüzlerce insanın hayatını kaybetmesine neden oluyor. Masum sivil-lerin her gün saldırı tehdidi altında yaşadığı, kadın ve çocukların öldüğü Suriye'de bütün dünyanın gözü önünde bir katliam gerçekleştiriliyor. Suriye halkı bu durumun sona ermesi için uluslararası camiadan yardım beklemeye devam ediyor.²³

Kimyasal silah kullanımı noktasında birbirinden farklı bilgiler mevcut. Uluslararası bir rapora göre Esed teyit edilmiş 85 saldırının failidir.²⁴ Suriye İnsan Hakları Ağ'nın (Syrian

GRAFİK 1. KİMYASAL SALDIRI ADEDİ

Network for Human Rights, SNHR) yayımladığı bir rapora göre son bir yıl içerisinde rejim 11 kez kimyasal saldırı yapmıştır.²⁵ Son yayımlanan veriler oldukça acı bir tabloyu ortaya çıkarıyor. 8 Nisan 2018 Doğu Guta saldırısıyla beraber Esed toplamda 215 kez kimyasal silah kullanmıştır.²⁶

Bugüne kadar Şam ve kırsalında 100, İdlib'de 45, Hama'da 29, Halep'te 27, Humus'ta 7, Dera'da 4, Deyrizor da ise 3 defa kimyasal silahla saldırı gerçekleştirilmiştir. Görüldüğü gibi en fazla Şam ve kırsal kimyasal saldırı tehdidi altındadır. Benzer şekilde mevcut durum içerisinde Doğu Guta'nın Duma bölgesinde 100 binden fazla insan abluka altında yaşıyor. İdlib bölgesindeki Han Şeyhun yerleşim yeri de benzer şekilde rejimin ağır saldırısına maruzdur. Han Şeyhun bölgesine Esed'in 4 Nisan 2017'de yaptığı saldırı geride yüzden fazla hayatını kaybeden insan ve onlarca yaralı bırakmıştır.

Esed rejiminin insan hakları ihlalleri ve kimyasal silah kullanımı Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Konseyi tarafından 2011'de kurulan bağımsız bir komisyon tarafından takip edilmektedir.²⁷ Bu komisyon yazdığı raporları resmi Twitter

25. "Statistics of 2017", Syrian Network For Human Rights, <http://sn4hr.org>, (Erişim tarihi: 23 Mart 2018).

26. "Esed Rejimi Suriye'de 215 Kez Kimyasal Silaha Başvurdu", Anadolu Ajansı, 8 Nisan 2018; Syrian Coalition, Twitter, 10 Nisan 2018, <https://twitter.com/SyrCoalition/status/983683985753681920>, (Erişim tarihi: 13 Nisan 2018).

27. "Independent International Commission of Inquiry on the Syrian Arab Republic", United Nations Human Rights Council, <http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/HRC/IICISyria/Pages/AboutCoI.aspx>, (Erişim tarihi: 3 Nisan 2018).

22. "Suriye'de Kimyasal Silahların İmhasına Başlandı", *Hürriyet*, 7 Ekim 2013.

23. Syrian Coalition, Twitter, 29 Mart 2018, <https://twitter.com/SyrCoalition/status/979282525637042176>, (Erişim tarihi: 10 Nisan 2018).

24. "Syria: A Year on, Chemical Weapons Attack Persist", Human Right Watch, 4 Nisan 2018, <https://www.hrw.org/news/2018/04/04/syria-year-chemical-weapons-attacks-persist>, (Erişim tarihi: 7 Nisan 2018).

hesabı üzerinden düzenli olarak yayımlıyor.²⁸ Bugüne kadar yirminin üzerinde rapor hazırlanmıştır. 8 Ağustos 2017'deki bir raporun sonuç bölümünde yer alan 84. madde şunları söylemektedir:

Hükümet güçleri dört ayrı zamanda legal olmayan kimyasal silahlar kullandı. Suriye Hava Kuvvetleri İdlib bölgesindeki Han Şeyhun şehrinde sarin gazı kullandı ve çoğunluğu kadın ve çocuklardan oluşan onlarca kişi hayatını kaybetti. Rejim yanlısı güçlerin hava harekatı sonucu Han Şeyhun bölgesi civarında sarin gazından etkilenen insanların tedavi gördüğü birçok medikal bina yok edildi. Ayrıca İdlib, Hama ve Doğu Guta'da Suriye güçleri klorin kullandı.²⁹

Han Şeyhun bölgesi tıpkı Doğu Guta gibi katliamın boyutlarını göstermeye devam ediyor.

Esed rejimi kimyasal silah kullandığını doğal olarak reddetmektedir.³¹ Özellikle kendi medyasını kullanarak kimyasal silahlar kullanmadığını ve gerçek dışı suçlamalarla karşı karşıya kaldığını

28. UN Syria Commission, Twitter, <https://twitter.com/UNCoISyria>, (Erişim tarihi: 13 Nisan 2018).

29. "Report of the Independent International Commission of Inquiry on the Syrian Arab Republic", United Nations Human Rights Council, <https://t.co/yturjDb87t>, (Erişim tarihi: 3 Nisan 2018).

30. Syrian Coalition, Twitter, 9 Nisan 2018, <https://twitter.com/SyrCoalition/status/983373980420771840>, (Erişim tarihi: 10 Nisan 2018).

31. "Foreign Ministry: Allegation of Using Chemical Weapons Unconvincing Stereotype", Syrian Arab News Agency, 8 Nisan 2018, <https://sana.sy/en/?p=133561>, (Erişim tarihi: 10 Nisan 2018); "Russian Military Finds No Trace of Chemical Weapons Usage in Syria's Douma City", AMN, <https://www.almasdarnews.com/article/breaking-russian-military-finds-no-trace-of-chemical-weapons-usage-in-syria-s-douma-city-points-out-fake-white-helmet-photos>, (Erişim tarihi: 9 Nisan 2018).

iddia etmektedir.³² Aksine muhalifleri suçlayarak onların kimyasal silah kullandıkları iddiasını dile getirmektedir. Teröre karşı savaş ve ülkenin özgürlüğü olarak gördüğü bu durumu yazılı ve görsel medyada rejim güçlerinin zaferi olarak sunmakta sakınca görmemektedir.³³

Özellikle Doğu Guta gibi Sünni merkezlerin hedef alınması tesadüfi değildir. Muhaliflerin yoğun etkinlik alanı haline gelen Şam civarındaki bölgeler rejim merkezinin çok yakınındadır. Zaten rejim Hafız Esed döneminden itibaren en gözde ordu birliklerini Şam civarına yerleştirerek stratejik bir hamle yapmıştır. Mezhepsel ve siyasal kaygılarla şekillenen bu özel birlikler ülke adına hizmetleri yanında rejim bekçiliğini de yapmaktadır. Duma gibi Şam bölgesinin içinde olan bir bölgenin muhalifler tarafından kontrol edilmesi rejim adına çok büyük bir tehdittir. Bu yüzden Esed saldırılar sonrasında bu bölgelerde boy göstererek savaşın kendi lehlerinde ilerlediğini hem Suriye içine hem de uluslararası kamuoyuna pazarlamaya çalışmaktadır. Temel iddiası ise Doğu Guta gibi bölgeleri teröristlerden temizledikleri ve halkı kurtardıkları üzerinedir.

ESED REJİMİNİN DİĞER AKTÖRLERLE İLİŞKİSİ

İç savaşın başlamasından günümüze Suriye'deki siyasi durum üç maddede özetlenebilir: (1) Rejim askeri açıdan çok zayıflamış durumdadır. (2) Siyasi açıdan desteğini kaybetmiştir. (3) Rejim bölgesel ve küresel aktörlerin desteğiyle ayakta durabilmektedir. Bu bağlamda Esed rejimi bir taraftan İran ve Rusya'nın teknolojik, askeri ve finansal desteğini alırken diğer taraftan Türkiye, ABD, DEAŞ ve YPG karşısında değişen şartlara göre farklı pozisyonlar almıştır. Esed rejiminin

32. "Al-Jaafari: False Allegation against Syria of Using Chemical Weapons Aims at Protecting Terrorists", Syrian Arab News Agency, 9 Mart 2018, <https://sana.sy/en/?p=129836>, (Erişim tarihi: 25 Mart 2018).

33. "Army's General Command Declares Full Victory in Eastern Gouta", Syrian Arab News Agency, 31 Mart 2018, <https://sana.sy/en/?p=132487>, (Erişim tarihi: 1 Nisan 2018).

GÖRSEL 6. ESED DOĞU GUTA'DA ASKERLERLE BİRLİKTE³⁴

aldığı bu muhtelif pozisyonların üzerinde durmak gerekir. Çünkü ABD'nin uluslararası siyasette bıraktığı boşluk bölgesel ve küresel aktörler tarafından hızlıca doldurulmuş ve iç savaşın seyri değişmiştir. Örneğin İran bugün Ortadoğu'da mümkün olan her alana müdahil olabiliyor. Rusya yıllar sonra ilk defa dünya siyasetinde tarihi adımlar atabiliyor. Terör örgütleri etki alanlarını geliştirip bölge güvenliğini tehdit eder hale gelebiliyorlar. Farklı bir ifadeyle bölgedeki ülkeler ve örgütler hem fırsat hem de korku hesabıyla hareket ederek bölgenin tansiyonunu yükseltiyorlar. İstikrarsızlık bölgeye iyice yerleşmektedir. Maalesef bu gelişmelerin sonuçlarını en yakından hisseden ülke ise Türkiye'dir ve de hissetmeye devam etmektedir.

Rusya

Bugün Suriye rejimi ayaktaysa Rusya sayesinde. Bu anlamda İran'ın tek başına desteğinin bile Esed rejimini yaşatmak için yeterli olmadığını iç savaş sırasında tüm dünya görmüştür. Rus desteğinin olmadığı fakat İran'ın aktif biçimde savaştığı dönemde Esed rejimi hep kaybederek

34. SANAEnglishOfficial, Twitter, 18 Mart 2018, <https://twitter.com/SANAEnglishOfficial/status/975394272508866560>, (Erişim tarihi: 15 Nisan 2018).

Şam'ın bazı mahallelerine hapsolmüştür.³⁵ Rejimin ve savaşın kaderi Rus müdahalesi sonrasında değişmiştir. Suriye, Rusya açısından Ortadoğu'da oldukça önemli bir ülkedir. Açıkçası Ortadoğu'da dayandığı son rejim bile diyebiliriz. Esed rejiminin yıkılması ve bölgede belirsiz bir siyasal ortamın ortaya çıkması Rusya'nın en son isteyeceği senaryolardan biri olacaktır.

GÖRSEL 7. ESED VE PUTİN³⁶

35. Fabrice Balanche, "Damascus Control Emboldens Assad Nationally", The Washington Institute, 2 Ağustos 2016, <http://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/damascus-control-emboldens-assad-nationally>, (Erişim tarihi: 15 Mart 2018).

36. Syrian Presidency, Twitter, 11 Aralık 2017, https://twitter.com/Presidency_Sy/status/940197551243919360, (Erişim tarihi: 13 Nisan 2018).

Suriye iç savaşı başladığında muhalif gruplar Esed rejimi karşısında ABD, Suudi Arabistan ve Türkiye gibi ülkelerin desteğini kazanmıştır. Fakat DEAŞ tehdidi Suriye'ye sıçradığında var olan uluslararası desteğin yönü değişmeye başlamıştır. Değişimde özellikle ABD'nin tavrı belirleyici olmuştur. ABD diğer bir terör örgütü olan YPG'yi DEAŞ ile mücadelede silahlandırarak Suriye güvenlik politikasını şekillendirmiştir. Yani ABD bir yandan Rusya'ya müsaade ederken bir yandan da Esed'e yönelik baskıdan vazgeçmiştir. Aslında bu durum Suriye güvenlik maliyetinin ABD tarafından üstlenilmek istenmemesinin farklı bir şekilde ifade edilmesidir.³⁷ Burada kritik olan nokta Rusya'nın müdahaleci bir tavır sergilemesi durumunda ABD'nin buna müsaade edeceğini anlamasıdır. Bu gelişmeler ışığında Rusya Eylül 2015'te Esed rejiminin yanında yer alarak iç savaşın seyrini değiştirmiştir. Rusya önderliğinde Esed rejimi, Irak ve İran'ın katılımıyla terörle mücadeleyi koordine edebilmek için ivedilikle Bağdat'ta ortak bilgi merkezi kurulmuştur.³⁸ Birkaç hafta içerisinde Rusya, DEAŞ'a karşı ilk hava destekli operasyonunu gerçekleştirmiştir.³⁹

Neden Rusya iç savaşa müdahil oldu? Bu soru küresel siyaset, bölgesel gelişmeler ve ulusal politika olarak üç başlık altında incelenebilir.⁴⁰ Küresel manada Rusya'nın ABD ile olan rekabeti Suriye politikasını belirleyen en önemli faktördür denilebilir. ABD'nin Ortadoğu'dan çekilmesiyle oluşan boşluğu Rusya'nın doldurmaya çabalamasının arkasında bu yatmaktadır. Suriye iç savaşı böyle bir durum için uygun bir zemindir. Bölgesel açıdan Suriye Soğuk Savaş döneminden beri Rusya açısından en önemli bölge ülkesidir. Akdeniz kıyısında Ruslara ait daha çok teknik ihtiyaçlara cevap ver-

ren bir üssün olması ve bu üssün bölgesel politikalar için işlevsel olması Suriye'yi önemli kılmaya devam etmektedir. Kendisine yakın gördüğü son rejim olan Esed rejiminin çökmemesi Rusya'nın hem kendi politikaları hem de bölgenin içinde bulunduğu durum açısından önemlidir. İktidar değişikliği kendi pozisyonunu riske atacağından Rusya bunun önüne geçmek amacındadır. Putin ulusal politika açısından Ukrayna'dan sonra Suriye ile birlikte oluşturduğu güçlü lider pozisyonunu korumak istemektedir. Sonuç olarak son seçimden zafarla ayrılan Putin için başarısız demek zordur. Bu üç ayaklı bakış açısı Rusya'nın Suriye özelinde uluslararası politikalarını analiz etmek için makul bir resim vadedmektedir. Bu resme bakarak "Neden Rusya Suriye iç savaşının bir parçasıdır?" sorusuna açıklayıcı bir cevap vermek zor değildir.

Esed rejimi açısından Rusya'nın varlığı rejimin devamı için olmazsa olmazdır. İç savaş süreci bunu herkese göstermiştir. Eğer rejim uzun süren ve tüketici çatışmalara rağmen ayakta kalabilmişse bunu Rusya'ya borçludur. Zaten Beşşar Esed çatışmalar başladıktan sonra ilk yurt dışı ziyaretini 2015'te Rusya'ya yapmıştır. Verilen silah teknolojisi ve özellikle de hava desteğinin katkısı ortadadır. Beşşar Esed mülakatlarında Rusya'nın kendi tarafında olmasının ne anlama geldiğini defaatle belirtmiştir.⁴¹ Esed'e göre mesele sadece Suriye veya Suriye-Rusya ile sınırlı değildir. Mesele terörün dünya siyaseti üzerinde yarattığı güvenlik tehdididir. Rusya terörle mücadelede en güvenilir aktördür ve terörün yarattığı tehdidin karşısında Suriye ordusunun her zaman yanındadır.⁴² Esed'e göre terörle mücadele bütün ül-

37. Colin Dueck, *The Obama Doctrine: American Grand Strategy Today*, (Oxford University Press, New York: 2015).

38. "Russia, Iran, Iraq and Syria Setting up 'Joint Information Center' to Coordinate Anti-ISIS Operations", *Russia Today*, 26 Ekim 2015.

39. "Russia Carries out First Air Strikes in Syria", Aljazeera, 30 Ekim 2015.

40. Emre Erşen, "Rusya'nın Suriye Politikası: Fırsatlar, Riskler ve Tehditler", içinde: Hasan Basri Yalçın ve Burhanettin Duran, *Küresel ve Bölgesel Aktörlerin Suriye Stratejileri*, (SETA, İstanbul: 2016).

41. "President Al-Assad in Moscow for Talks with Russia's Putin on Joint Military Operations against Terrorists in Syria", The Syria Times, 21 Ekim 2015, <http://syriatimes.sy/index.php/presidential-activities/20237-president-al-assad-in-moscow-for-talks-with-russia-s-putin-on-joint-military-operations-against-terrorists-in-syria>, (Erişim tarihi: 15 Mart 2018); "Meeting with President of Syria Bashar Assad", The President of Russia, 21 Ekim 2015, <http://en.kremlin.ru/events/president/news/50533>, (Erişim tarihi: 15 Mart 2018).

42. "President Assad's Russian RIA Novosti and Sputnik Interview", President Bashar Assad, 21 Nisan 2017, http://www.presidentassad.net/index.php?option=com_content&view=article&id=1600:president-assad-s-russian-ria-novosti-and-sputnik-interview-april-21-2017&catid=325&Itemid=468, (Erişim tarihi: 5 Nisan 2018).

TABLO 1. SURIYE'DE RUS ASKERİ GÜCÜ

	Hmeymim Hava Üssü (Lazkiye)	Deniz Üssü (Tartus)
Askeri Personel	2.000	1.700
Uçak	32	
Helikopter	16	
Tank	9	
Hava Savunma Sistemi	2	
Gemi		2

kelerin sorumluluğu olup Rusya ise bunu yerine getirmede en önde gelmektedir.

Rusya iç savaşa terörle mücadele adına müdahil olduğu tarihten itibaren Suriye'ye askeri yığınak yapmaya başlamıştır. Tartus'taki deniz üssünün yanında Lazkiye'de bir hava üssü vardır. Askeri yığınak ve teröre karşı mücadele hava üssü üzerinden gerçekleşmektedir. Çok sayıda asker, uçak, helikopter ve zırhlı araç Suriye'ye gönderilmiştir.⁴³

Rusya'nın Lazkiye'deki Hmeymim Hava Üssü çatışmalar için merkezi konumdadır. Buradaki personelin 2 bin civarına ulaştığı tahmin ediliyor. Aynı zamanda 32 uçak, 16 helikopter, 9 tank ve 2 hava savunma sistemi vardır. Tartus'taki deniz üssü ise daha çok teknik ihtiyaçlara cevap vermektedir. Burada 1.700 askerin yanında teknik ihtiyaçlar için 2 tamir gemisi bulunmaktadır.⁴⁴

Esed rejimi için Rusya'nın varlığının iki sonucu var: İlki Rusya iç savaşa müdahil olarak Esed rejiminin iç savaşı tek başına yönlendirme kabiliyetini ortadan kaldırmıştır. Rejim Rusya'nın yönlendirmelerine açık hale gelmiştir. Gerçi Rusya'nın çatışmalara müdahil olmasını rejim kendi yaptığı çağrının sonucu olarak göstermeye çalışsa da halihazırdaki durumun meşruiyet sorunu yarattığı ortadadır.⁴⁵ Rejim bir nevi Rusya'nın kuklası gibidir.

İkinci olarak bütün maliyetine rağmen Esed rejimi Rusya'nın sahadaki varlığının ona ne kazandırdığının farkındadır. Rejim sahip olduğu sınırlı askeri kapasite ve hem yerelde hem de uluslararası manada kaybettiği meşruiyet yüzünden Rusya'nın desteğini koşulsuz kabul etmek zorundadır. Esed rejimi askeri açıdan –iç savaşın da gösterdiği gibi– oldukça sınırlıdır. Yetişmiş asker sıkıntısı ve ordu-dan firar gibi sebepler rejim güçlerinin savaşma kabiliyetini azaltmıştır. Rejim açığı kapatmak için milis güçler üzerinden hareket etmeye yönelmiştir. Farklı bir ifadeyle Esed rejimi 2014'ten itibaren ordudaki asker sayısının azalması neticesinde askeri stratejisini paramiliter gruplara dayandırmaya başlamıştır. Özellikle Alevi bölgelerden devşirdikleri Şebbiha gruplarının rejim için savaşmalarını sağlamışlardır. Bunlara Suriye Savunma Güçleri adı verilerek İran'dan ve Hizbullah'tan askeri destek alınmıştır. 60-100 bin arasında bir sayıdan bahsetmek mümkündür. Fakat çatışmaların ilk üç yılında rejim neredeyse ordusunun yarısını kaybetmiştir.⁴⁶ Bu yüzden ancak Rusya'nın müdahil olduğu ve özellikle hava saldırılarıyla destek verdiği bir ortamda Esed rejimi çatışmalarda tutunabilmiştir. Rusya'nın olmadığı bir senaryoda rejimin kaderi kısa sürede farklı bir yöne savrulacaktır.

İran

İran'ın Suriye iç savaşına müdahalesi 2011'in sonu 2012'nin başlarında ortaya çıkmıştır. Düşük yoğunlukta başlayan bu süreç çatışmaların

43. "Russian and Deployment to Syria: Putin's Middle East Game Changer", Institute for the Study of War, 17 Eylül 2015, <http://www.understandingwar.org/sites/default/files/Russian%20Deployment%20to%20Syria%2017%20September%202015%20%281%29.pdf>, (Erişim tarihi: 7 Nisan 2018).

44. Sinan Polat, "Rusya'nın Akdeniz'deki Tek Askeri Üssü Suriye'de", Anadolu Ajansı, 2 Ekim 2015.

45. "Syria's Ambassador to Russia Urges All Countries to Join Syria and Russia Against Terrorism", Syrian Arab News Agency, <http://sana.sy/en/?p=56454>, (Erişim tarihi: 10 Nisan 2018).

46. Christopher Kozak, "An Army in All Corners: Assad's Campaign Strategy", Institute for the Study of War, <http://www.understandingwar.org/report/army-all-corners-assads-campaign-strategy-syria>, (Erişim tarihi: 10 Nisan 2018).

GÖRSEL 8. SURİYE'DE ESED REJİMİ İÇİN SAVAŞAN YABANCI Şİİ GRUPLAR (NİSAN 2018)⁴⁹

 Hezbollah Lebanese	 Saraya al Ghalboun Lebanese	 Harakat al Saabrine Lebanese	 Motherland Shield Lebanese	 Al Nujba Movement Iraqi	 Dhu al Fuqar Brigade Iraqi	 Asaib Ahal al Haq Iraqi	 Hezbollah Battalions Iraqi	 Imam Mohdi Army Iraqi
 Brigade of Victorious Great Lions Iraqi	 Hezbollah al Iraqi Iraqi	 Al Zahra Saraya Iraqi	 Bader Corps Iraqi	 Faithful Promise Corps Iraqi	 Imam Ali Brigade Iraqi	 Awaiting the Mohdi Appearance Battalions Iraqi	 Rasali Youth Brigade Iraqi	 Al-Abdoli Iraqi Movement Iraqi
 Master of Martyrs Battalion Iraqi	 Saraya al Salam Iraqi	 Saraya al Jihad Iraqi	 Promised Day Brigade Iraqi	 Hasan al Mujtaba Brigade Iraqi	 Popular Defence Saraya Iraqi	 Khorasan Saraya Iraqi	 Truthful Brigade Iraqi	 Force 313 Iraqi
 Imam Hussein Brigade Iraqi	 Amar bin Yasser Brigade Iraqi	 Al Hamad Brigade Iraqi	 Loyal Supporters of Allah Movement Iraqi	 Abu al Fadl al Abbas Brigade Iraqi	 Iranian Revolutionary Guards Corps Iranian	 Nakhla Forces Iranian	 Basij Forces Iranian	 Al Quds Force Iranian
 Iranian 55th Brigade 'Green Helmeta Unit' Iranian	 Mukhtar Al Thaqafi Brigade Iranian	 313 Brigade Iranian	 Hezbollah Afghanistan Afghani	 Fatemioun Brigade Afghani	 Zainaboun Brigade Pakistani	 Saraya al Mukhtar Bahraini	 Ansar Allah Yemeni	

artmasıyla silah ve mühimmat desteğinin yanında askeri personel desteğiyle devam etmiştir. Özellikle Kudüs Güçleri ve Hizbullah güçleriyle desteğe başlanmıştır. İç savaşın en kritik dönemlerinde Rusya nasıl teknoloji ve danışmanlık noktasında rejime destek verdiyse İran da Esed rejiminin en önemli insan kaynağı olmuştur. Farklı iddialar da olsa İran'ın yaklaşık 7 bin askeri sahada aktif olarak bulunmaktadır.⁴⁷ En gözde askeri birlikleri ile farklı ülkelerden devşirdiği Şii milislerinin rejimin yanında savaşmalarını sağlamaktadır. Bir anlamda sahada muhalifler karşısında sıkışan rejimin imdadına Şii milis güçlerle yetişmiştir. Esed rejimi Şii milislere güvenmek zorunda kalmıştır. Esed, ordu güçlerinin zayıflaması hatta yer yer savaşmayaacak duruma gelmesi sebebiyle iç savaşı milisler üzerinden yürütmek zorunda kalmıştır. Önce Lübnan Hizbullahı daha sonra diğer bölgelerden devşirilen Şii milislerle beraber yaklaşık 10

binden fazla milis gücü ortaya çıkmıştır. Suriye kökenli milisler batı ve kuzeyi kontrol ederken İran destekli olanlar güneye doğru hakimiyet kurma çabasıdadır.⁴⁸

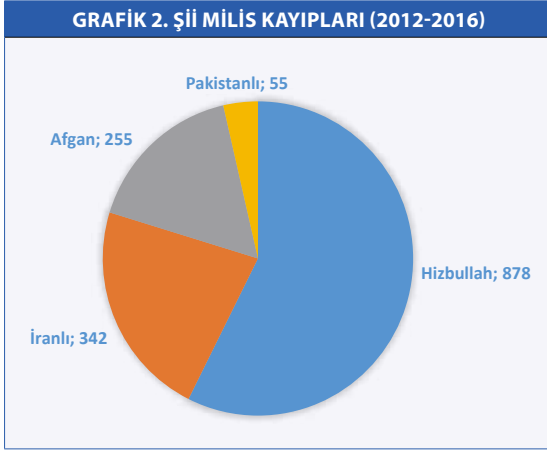
Suriye'de rejim güçleri ve İran destekli Şii milislerin kayıpları noktasında net bilgi temin etmek hem zor hem de zaman alan bir süreçtir. Bu durum için iki sebep gösterilebilir: İlki savaşan gruplar kesin kayıp sayısını açıklama konusunda gönülsüzdür. Çok fazla kayıp açıklanmasının özellikle milis grupların savaşma iradelerini zedeleyeceği düşünülür. İkinci olarak ise kayıpların olduğu konusunda teyit olmasına rağmen sayıların güncelliği meselesi her zaman gecikmeli olmaktadır. İran'ın başında bulunduğu Şii koalisyonun toplamda ne kadar kayıp verdiği noktasında –kesin bilgiler olmamakla beraber– ulaşılan bazı verilere göre Ocak 2012-Mart 2016 arasında yaklaşık olarak 1.530 askeri kayıp veril-

47. Christopher Kozak, "Iran's Assad Regime", Institute for the Study of War, (Mart 2017), <http://www.understandingwar.org/sites/default/files/Iran%27s%20Assad%20Regime.pdf>, (Erişim tarihi: 9 Nisan 2018).

48. Jackson Doering, "Washington's Militia Problem in Syria is an Iran Problem", The Washington Institute, 19 Şubat 2018, <http://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/washingtons-militia-problem-in-syria-is-an-iran-problem>, (Erişim tarihi: 9 Nisan 2018).

49. FSA News, Twitter, 2 Nisan 2018, <https://twitter.com/FSAPlatform/status/980783939366334464>, (Erişim tarihi: 10 Nisan 2018).

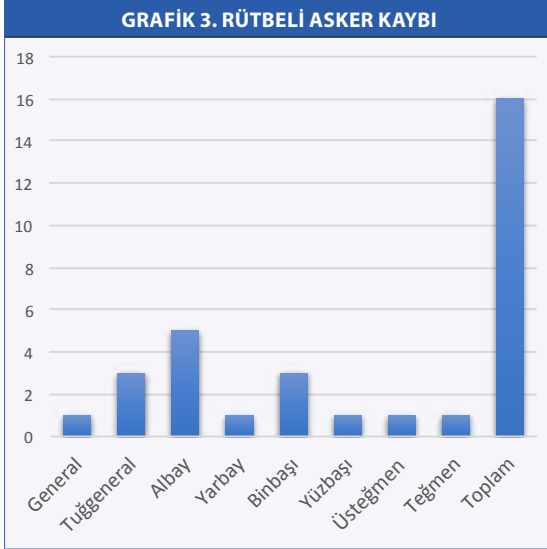
GRAFİK 2. Şİİ MİLİS KAYIPLARI (2012-2016)

miştir. Bunların 878'i Hizbullah üyesi olup geri kalanların 342'si İranlı, 255'i Afgan ve 55'i de Pakistanlıdır.⁵⁰

Bu süreç zarfında İran Devrim Muhafızları Ordusu'nun yüksek rütbeli subayları da öldürülmüştür. Öldürülenler arasında 1 general, 3 tuğgeneral, 5 albay, 1 yarbay, 3 binbaşı, 1 yüzbaşı, 1 üsteğmen ve 1 teğmen vardır.⁵¹

GRAFİK 3. RÜTBELİ ASKER KAYBI

50. Ali Alfoneh ve Micheal Eisenstadt, "Iranian Casualties in Syria and the Strategic Logic of Intervention", The Washington Institute, 11 Mart 2016, <http://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/iranian-casualties-in-syria-and-the-strategic-logic-of-intervention>, (Erişim tarihi: 10 Nisan 2018).

51. Henry Johnson, "Mapping the Deaths of Iranian Officers Across Syria", Foreign Policy, 30 Ekim 2015, <http://foreignpolicy.com/2015/10/30/mapping-the-deaths-of-iranian-officers-across-syria>, (Erişim tarihi: 5 Nisan 2018).

İran'ın Suriye iç savaşına neden dahil olduğu sorusuna cevap ararken iki nokta üzerinde durulabilir: Bunlardan ilki dini referanstır. Esed rejiminin kompozisyonunda özellikle silahlı unsurlarda Aleviliğin bir kolu olan Nusayrilik hakimdir. Özellikle ordu ve özel güvenlik güçlerinde Alevi dominasyonu vardır.⁵² Suriye'nin iç savaş öncesi demografik yapısına bakıldığında nüfusunun yüzde 60'ını Sünni Araplar, yüzde 13'ünü Hristiyanlar, yüzde 12'sini Aleviler, yüzde 5'ini Dürziler, yüzde 10'unu Kürtler ve Türkmenler, yüzde 1'ini de İsmaililer oluşturmaktadır.⁵³ Ülkenin yüzde 12'lik bir kısmını oluşturan Alevi nüfus iktidarın merkezini elinde tutmaktadır. Hafız Esed'in iktidarı ele aldığı tarihten itibaren kurulan stratejik ortaklıklar sonucu Alevi kesim iktidarını korumayı başarmıştır. İç savaş bu manada yerleşik yapıyı tehdit etmektedir. En nihayetinde İran'ın Suriye'de isteyeceği en son şey Sünni bir iktidardır.

İkinci olarak stratejik tercihler ön plana çıkmaktadır. Suriye bulunduğu coğrafi konum itibarıyla Lübnan Hizbullahı'nın çeperinde ve İsrail'e karşı kritik önemde bir cephedir. İsrail, Suriye üzerinden istenildiği zaman tehdit edilebilir. 1967 Arap-İsrail ve 1973 Yom Kippur savaşlarında açılan cepheler içerisinde Suriye'nin özellikle Golan Tepeleri'nin İsrail karşısında önemli bir tehdit oluşturduğu görülmüştür. İrandan çıkan herhangi bir milis karayolu üzerinden Lübnan'a hatta İsrail'e kadar rahatlıkla ilerleyebilir. Böylece bir durum muazzam bir hareket alanı sağlamaktadır. Halihazırdaki çatışmalar İran destekli milislerin Suriye içerisinde ilerleyerek Golan bölgesinde mevzilendiğini göstermektedir. İsrail buna karşılık birkaç defa hava saldırıları düzenleyerek duruma müdahale etmiştir.⁵⁴ Bütün bunlar dikkate alındığında İran'ın Esed rejimini des-

52. Stacher, *Adaptable Autocrats, Regime Power in Egypt and Syria*, s. 19; Zisser, *Commanding Syria: Bashar al-Asad and the First Years in Power*, s. 9.

53. Zissers, *Commanding Syria: Bashar al-Asad and the First Years in Power*, s. 6.

54. Suleiman Khalidi, "Syrian, Iranian Backed Forces Advance in Border Area Near Israel", Reuters, 25 Aralık 2017.

teklerken ürettiği en büyük argümanlardan biri uluslararası bir komplonun rejimi yıkma çabası içerisinde olmasıdır. Bu mantığa göre ABD ve İsrail beraber hareket etmek suretiyle Suriye’de rejimi yıkarak İsrail’in güvenliğini sağlamayı amaçlamaktadır.⁵⁵ Suriye rejiminin İran ile çok yakın ilişkileri vardır. Bölgedeki karasal bütünlüğün ve İran etkisinin kırılması ancak rejimin değişmesiyle mümkündür.

Arap Baharı sürecinde İran’ın pozisyonunu Suriye ve diğerleri olarak görmek gerekir. İran diğer ülkelerde devrimci hareketleri desteklerken Suriye’de farklı tutum sergilemektedir.⁵⁶ 1979’dan beri devrimci kadrolar Esed rejimini kendine yakın görmektedir.⁵⁷ Hafız Esed döneminde gerçekleşen Hama olaylarında Esed rejimini destekleyen Tahran benzer şekilde İran savaşında Hafız Esed’in desteğini görmüştür. Bu yakınlığın neticesinde iç savaş başladığından beri İran, Suriye’nin askeri ve finansal açıdan yanında yer almıştır. Bunu da çoğunlukla İran Devrim Muhafızları üzerinden yapmıştır.⁵⁸ İran açısından bölgede Sünni bir nüfuz sahasının oluşumunun engellenmesi için Esed rejimi ayakta kalmalıdır.

Esed, İran’ın desteğini her platformda ön plana çıkarırken Tahran’ın teröre karşı mücadelede rejimin yanında olduğunu da her zaman vurgulamıştır.⁵⁹ Esed’in burada itiraf edemediği konu rejimin dış desteğe muhtaç şekilde kırılan bir zemin üzerinde hareket etmesidir. İran güçlerinin sayısı rejimin elinde kalan asker sayısından daha fazladır.⁶⁰ Rusya’nın teknolojik ve siyasi

desteğine muhtaç olduğu gibi çatışmalarda İran destekli milislere ve Lübnan Hizbullahı’na da ihtiyaç duymaktadır. İran ve Şii milisler, Rusya’nın askeri birliklerini sahaya indirmedeği gerçeğine binaen Esed rejiminin en büyük insan kaynağıdır.⁶¹ İran desteğini sadece insan kaynağı olarak görmek eksik bir çıkarım olacaktır. İran aynı zamanda bölgesel ve uluslararası manada sıkışan Suriye’ye Lübnan üzerinden bir çıkış olanağı sağlamıştır. Bu durum beraberinde Suudi Arabistan’ın etkisini kırarak rejim üstündeki baskıyı azaltmaktadır.

ABD

Dünya siyasetini ilgilendiren herhangi bir güvenlik sorununda olduğu gibi Suriye iç savaşında da ABD’nin tavrı belirleyici olmuştur. Trump öncesi dönemde ABD’nin uluslararası güvenlik meselelerine karşı tavrı mevzilenme olarak okunabilir. ABD kendi iç sorunlarına gömülerek uluslararası güvenlik olaylarından izole bir pozisyon almıştır. Bu sebeple Esed rejiminin onca zulmüne rağmen Suriye’ye müdahale etmekten kaçınmıştır. DEAŞ terörünün Suriye’ye sıçramasıyla birlikte ABD, Suriye’nin güvenliğini bölgesel aktörlere yıkarak en az maliyetle işin içinden çıkmayı hedeflemiştir.

GÖRSEL 9. BARACK OBAMA⁶²

55. Geneive Abdo, “How Iran Keeps Assad in Power in Syria”, *Foreign Affairs*, 25 Ağustos 2011.

56. Hakkı Uygur, “İran ve Arap Baharı”, *SETA Analiz*, Sayı: 52, (Mart 2012).

57. Jubin M. Goodarzi, *Syria and Iran: Diplomatic Alliance and Power Politics in the Middle East*, (I. B. Tauris & Co. Ltd., Londra: 2009).

58. Johnson, “Mapping the Deaths of Iranian Officers Across Syria”.

59. “Victory over Terrorism in Syria, Iraq, Iran’s Resilience in the Nuclear Issue Foiled Plot Devised for Region”, Islamic Republic News Agency, 21 Ocak 2018; “Syria: Bashar al-Assad Rejects Security Cooperation with West”, *The Guardian*, 20 Ağustos 2017.

60. Majid Rafizadeh, “Iran’s Forces Outnumber Assad’s in Syria”, Gatestone Institute, 24 Kasım 2018, <https://www.gatestoneinstitute.org/9406/iran-soldiers-syria>, (Erişim tarihi: 8 Nisan 2018).

61. David W. Lesch, “Iran is Taking Over Syria. Can Anyone Stop It?”, *The New York Times*, 29 Ağustos 2017.

62. “Obama Warns Syria Not to Cross ‘Red Line’”, CNN International, 21 Ağustos 2012.

GÖRSEL 10. DONALD TRUMP⁶⁶

Suriye'deki barışçıl gösteriler şiddetli bir şekilde bastırılınca Obama, Esed'in meşruiyetini kaybettiğini söylemiştir. Rejimin muhalefete karşı kimyasal silah kullanımı konusunda bir adım öteye giderek kimyasal silah kullanımının müdahale anlamında kırmızı çizgisi olduğunu belirtmiştir.⁶³ Sonraki yıllarda bu sözlerine açıklık getirse de kırmızı çizgi olarak görülen sivillere karşı kimyasal silahlarla saldırı hala söz konusudur.⁶⁴ Ne yazık ki Obama bu sözün altında kalarak önleyici/müdahaleci politikalarından kaçınmıştır. Peki neden böyle bir politika tercih edilmiştir?

Obama ülke içinde ekonomik rehabilitasyon yapabilmek için maliyetlerin kısılması gerektiğine inanıyordu.⁶⁵ Uluslararası güvenlik meselelerine karışmamak bir anlamda maliyetlerin azalması

anlamına geliyordu. Uluslararası güvenlik sorunları uluslararası örgütler aracılığıyla çözüme kavuşturulmalıydı. Bu nedenle ABD Irak'tan çekildi. ABD fiili olarak bölgeden çekilirken Obama Arap Baharı ile dile getirilen demokratik taleplere pasif destek verdi. Libya ve Mısır'da yaşanan olaylar Obama'yı daha izole bir pozisyon almaya sevk etti. Birçok aktör Suriye içerisine mücadele ederken ABD maliyetlerini düşürerek izlemekle yetindi. Uluslararası manada Cenevre toplantıları bile çözümden uzaklaştı. Obama bir adım öteye giderek cihatçı gruplarla mücadele işini de bir şekilde Rusya'ya bırakmış oldu. İran'ın Esed rejimine verdiği desteğin yetersiz kaldığını gören Obama Rusya'nın müdahalesinin olayların seyrini değiştirerek istenen sonuçları verebileceğine inandı. Bu hal içerisinde Obama dönemi ciddi hiçbir adım atılmadan sona erdi.

Yeni başkan Donald Trump olunca "Trump'ın seçilmesiyle beraber Suriye poli-

63. "Obama'dan Suriye'ye Kimyasal Silah Uyarısı", BBC Türkçe, 21 Ağustos 2012.

64. "Doğu Guta'da Kimyasal Silah Saldırısı: 40 Sivil Öldü", A Haber, 8 Nisan 2018.

65. Hasan Basri Yalçın ve Burhanettin Duran, *Küresel ve Bölgesel Aktörlerin Suriye Stratejileri*, (SETA, İstanbul: 2017), s. 25-27.

66. Donald J. Trump, Twitter, 10 Nisan 2018, <https://twitter.com/realDonaldTrump/status/983698762760704000>, (Erişim tarihi: 12 Nisan 2018).

tikasında bir değişim olacak mı?” sorusu çok defa sorulmuştur. Fakat aradan geçen zaman bize şunu gösterdi ki Trump belirli bir dış politika doktriniyle hareket etmiyor. Ortaya çıkan krizler içinde savrulup gidiyor. ABD’nin 14 Nisan itibarıyla İngiltere ve Fransa’nın desteğiyle gerçekleştirdiği hava saldırıları bile bu durumun sağlamasıdır. Operasyon öncesi Trump’ın attığı tweetler ve Pentagon’un basın açıklamaları ABD tarafında değişen pek bir şey olmadığını göstermektedir. Trump’ın genel olarak basın açıklamalarına baktığımızda zaten mevzu hakkında pek de bir şey bilmediği ortadadır. Pentagon hala Obama döneminden kalma politikaları hayata geçirmekle meşguldür. Türkiye gibi stratejik ortak vurgusunu yaptığı bir bölge ülkesinin taleplerine karşı hala YPG gibi terör örgütleriyle iş tutan bir ABD var. Buna karşılık Türkiye, Rusya ve İran bölgedeki gelişmeleri şekillendirme adına aktif bir tavır sergiliyor. Bu bir anlamda Türkiye, Rusya ve İran’ın ABD’nin tavır değiştirmeye ihtimaline karşı bir arayıştır.

Esed rejimi açısından ABD’nin aldığı pasif pozisyon kendi iktidarı için kabul edilebilir bir durumdur. Bunun için birkaç sebep gösterilebilir: İlk olarak sistemin en güçlü devleti Suriye’ye karşı bütün insani trajedilere rağmen bir türlü oyunun şeklini değiştirecek müdahalede bulunmuyor. İkincisi de DEAŞ terörü Esed rejimi açısından bir tehdit üretiyor. ABD’nin diğer bir terör örgütünü silahlandırarak DEAŞ’a karşı savaşta desteklemesi Esed rejimi üzerindeki güvenlik tehdidini azaltıyor. Son olarak ABD’nin geri çekilmesi ve maliyetleri düşürme politikası Rusya’nın önünü açmış ve Kremlin’in rejimin yanında saf tutmasına olanak sağlamıştır. Her ne kadar ABD güvenlik maliyetlerini başka aktörlere yıksa da Rusya, DEAŞ ile mücadele adına rejimin yanındadır. Bu durum rejimin ayakta durabilmesini de temin etmiştir. Aksi bir senaryoda yani ABD’nin müdahaleci bir tavır sergilemesi durumunda rejimin varlığını sürdürmesi pek olası değildir.

Türkiye

Türkiye, Suriye iç savaşından en fazla etkilenen bölge ülkesidir. YPG ve DEAŞ’ın ülkenin güney sınırında bir terör koridoru oluşturmasıyla Türkiye’nin güvenliği tehdit altına girmiştir. Burada Türkiye açısından üç ana sorundan bahsedilebilir: (a) sınır ötesinden saldırılar, (b) ülke içindeki terörist eylemler, (c) Suriyeli mülteciler. Sonuçta bütün bu sorunların maliyetini Türkiye tek başına üstlenmek zorunda kalıyor. Türkiye en başından beri Suriye’de barışçıl ve demokratik bir geçiş dönemi öngörmüştür. En baştan itibaren demokratik süreçlerin işletildiği ve halkın kendi kaderini tayin ettiği bir sistem bölgede paylaşılan ortak beklentiydi. Buna karşılık Esed rejimi Suriye iç savaşının sanki asıl müsebbibi Türkiye’ymiş gibi düşmanca bir tavır takınmıştır. Rejim hem iç kamuoyu hem de uluslararası kamuoyu için yazılı ve görsel medyada Türkiye aleyhinde gündem oluşturup belirli bir imaj yaratma çabası içindedir.⁶⁷ Türkiye’nin tekfirci teröristlerle hareket ettiğini iddia ederek kendi rejimini yıkmayı amaçladığını söylüyor.⁶⁸ Türkiye’deki iktidarı “faşist” olarak nitelerken Erdoğan’ı “terörist” ilan etmekten de çekinmiyor.⁶⁹ İlginç olan ise

67. Syrian Presidency, Twitter, 21 Ocak 2018, https://twitter.com/Presidency_Sy/status/955057982378774529, (Erişim tarihi: 12 Nisan 2018); “Turkey a Key Player in the Terrorist War on Syria: Deputy PA Speaker”, *The Syria Times*, 25 Mart 2018, <http://syriatimes.sy/index.php/don-t-miss/35615-turkey-a-key-player-in-the-terrorist-war-on-syria-deputy-pa-speaker>, (Erişim tarihi: 8 Nisan 2018).

68. SyrianFreePress.net, Twitter, 12 Mart 2018, <https://twitter.com/SyriaNetwork/status/973155477138952192>, (Erişim tarihi: 10 Nisan 2018); دمشق: أردوغان مسؤول عن سفك الدم السوري وتضليل الرأي العام, Al Baath Media, 27 Aralık 2017, <http://albaathmedia.sy/%D8%AF%D9%85%D8%B4%D9%82-%D8%A3%D8%B1%D8%AF%D9%88%D8%BA%D8%A7%D9%86-%D9%85%D8%B3%D8%A4%D9%88%D9%84-%D8%B9%D9%86-%D8%B3%D9%81%D9%83-%D8%A7%D9%84%D8%AF%D9%85-%D8%A7%D9%84%D8%B3%D9%88%D8%B1%D9%8A-%D9%88>, (Erişim tarihi: 8 Nisan 2018); Hands OFF Syria, Twitter, 22 Aralık 2016, <https://twitter.com/handsoffsyria/status/811940565088497664>, (Erişim tarihi: 10 Nisan 2018); Hands OFF Syria, Twitter, 18 Ocak 2015, <https://twitter.com/handsoffsyria/status/556796128461475841>, (Erişim tarihi: 10 Nisan 2018).

69. “Terörist Başkana Erdoğan Örnektir”, Tishreen News, 2 Kasım 2017, <http://tishreen.news.sy/?p=119407>, (Erişim tarihi: 10 Nisan 2018).

Esed'in Erdoğan'ın özgürlükleri kısıtladığını ve terör bahanesine sığınarak muhalefeti susturduğunu iddia etmesidir.⁷⁰ Aslında rejim yayınlarına kabaca göz atan birisi Esed'in Türkiye'ye yakın herhangi bir ifadesinin bulunmadığını veya bulunamayacağını hemen görecektir. Kendi ülkesinde her türlü muhalefeti yok eden ve kendi halkını katleden bir siyasal figür inandırıcılıktan kesinlikle çok uzaktır. İddialar gerçeğin yakınından bile geçmemektedir. Aslında Esed rejiminin içinde bulunduğu durum varlık ile yokluk arasında gidip geldiği için her türlü düşmanca iddiayı seslendirebileceğini kabul etmek gerekir. Bu iddiaların ciddiye alınır hiçbir tarafı olmamakla birlikte yine de Türkiye'nin gerek siyasi gerekse askeri açıdan hazırlıklı olması elzemdir.

Esed, Türkiye'nin terörle mücadelesinde fırsatçı bir tavır sergilemektedir. Türkiye'yi sıkıntıya sokacak her türlü eylemi dolaylı veya dolaysız bir şekilde desteklemektedir. Gerektiğinde DEAŞ gibi terör örgütleriyle beraber hareket ederken Zeytin Dalı Harekatı (ZDH) kapsamında YPG'li teröristlere destek vermekten imtina etmemiştir.⁷¹ Türkiye de bu duruma gerekli cevabı vermekten geri durmamıştır. Destek için yola çıkan birlikler ateş altına alınmış ve rejim birlikleri geri püskürtülmüştür. Rejim daha da ileri giderek daha önce defalarca yaptığı gibi⁷² Türkiye'nin yanında savaşan Özgür Suriye Ordusu (ÖSO) mensuplarının dikkatini dağıtmak için teslim olacak ÖSO mensuplarını affedeceğini ilan etmiştir.⁷³ Aslında bu durum Esed rejiminin Türkiye'nin karşısında düşmanca tavrının ve içinde bulunduğu ac-

ziyetin farklı bir şekilde ifade edilmesidir. Rejim sıklıkla Türkiye'nin Suriye içerisinde başarılı operasyonları karşısında Ankara'nın teröristlerle iş birliği yaptığını ve sivil halkın hayatını kaybetmesine neden olduğunu iddia etmiştir.⁷⁴ Hatta daha da cüretkar davranarak uluslararası güçleri Türkiye'yi durdurmaya çağırmıştır.⁷⁵

Esed rejimi Türkiye açısından ciddiye alınacak bir aktör olma özelliğini kaybetmiş durumdadır. Rusya ve İran'ın desteğiyle ayakta duran ve toplumsal anlamda karşılığı her geçen gün azalan bir rejimle uzun vadeli bir politika belirlemek gerçekçi değildir. Aksine rejimle kurulacak herhangi bir ilişki ÖSO'yu kaybetmeye neden olabilir. Bu yüzden Türkiye uluslararası, ABD ise bölgesel manada Rusya ve İran üzerinden politikalar üretmelidir.

DEAŞ Terör Örgütü

DEAŞ, ABD'nin Irak'ı işgaliyle filizlenen ve Irak'tan çekilmesiyle güçlenip yayılan bir örgüttür. Ortaya çıkışıyla ilgili hikayelerden biri örgütün Amerikan hapishanelerinde kurulduğudur.⁷⁶ ABD'nin işgal döneminde hapishanelere attığı birçok radikal unsur buralarda birbirleriyle bağlantıya geçmiş ve serbest kalmalarının ardından beraber hareket ederek kısa sürede Irak içerisinde yayılmıştır.⁷⁷ Bu durum bölge güvenliğini tehdit eder hale gelmiştir.⁷⁸ Sonuç olarak fiili durumun en önde gelen müsebbibi ABD ve onun bıraktığı hareket alanıdır. DEAŞ, Irak'taki ortamdan faydalanarak yayılma imkanı bulmuş ve Suriye'deki otorite boşluğunun yarattığı imkanlarla faaliyetlerini

70. "Terörizm Erdoğan'ın Muhaliflerine Saldırması İçin Bir Mazeret", Al Baath Media, 21 Mart 2018, <http://alabaathmedia.sy/%D8%A7%D9%84%D8%A5%D8%B1%D9%87%D8%A7%D8%A8-%D8%B0%D8%B1%D9%8A%D8%B9%D8%A9-%D8%A3%D8%B1%D8%AF%D9%88%D8%BA%D8%A7%D9%86-%D9%84%D9%84%D8%AA%D8%B6%D9%8A%D9%80%D9%80%D9%80%D9%80%D9%82-%D8%B9%D9%84>, (Erişim tarihi: 15 Nisan 2018).

71. SyrianFreePress.net, Twitter, 27 Şubat 2018, <https://twitter.com/SyriaNetwork/status/968444384600608769>, (Erişim tarihi: 15 Nisan 2018).

72. "Amnesty Decree No. 15 Extended till June 30, 2017", SANA, 5 Şubat 2017.

73. "Esad'dan ÖSO'ya Af Tuzağı!", A Haber, 4 Mart 2018.

74. "عنوان اردوغان على عفرين يخلف مزيداً من الشهداء والجرحى.. وينذر", Tishreen News, 31 Ocak 2018, <http://tishreen.news.sy/?p=135411>, (Erişim tarihi: 15 Nisan 2018).

75. "نظام اردوغان يواصل عدوانه ويقصف قرى وبلدات بريفي حلب والحسكة", Tishreen News, 21 Ocak 2018, <http://tishreen.news.sy/?p=133292>, (Erişim tarihi: 15 Nisan 2018).

76. "İŞİD, ABD Hapishanesinde Kuruldu", *Sabah*, 5 Kasım 2014.

77. Michael Weiss ve Hassan Hassan, *ISIS: Inside the Army of Terror*, (Regan Arts, New York: 2015), s. 41-52.

78. Samet Doğan ve Bülent Erdeğer, "İŞİD'in 10 Yıllık Geçmişi", Anadolu Ajansı, 12 Haziran 2014.

GÖRSEL 11. SURİYE'DE SAVAŞAN DEAŞ'LI TERÖRİSTLER⁸²

bu ülkeye taşımıştır.⁷⁹ Suriye'de kısa süre içerisinde önemli şehirleri ele geçirmiş ve etki alanını genişletmiştir. Terörün Suriye'de kısa sürede yerleşmesi terörün mekan, maddi imkan ve silah bulduğu her yerde ortaya çıkabileceğini gösteriyor.⁸⁰

Esed rejiminin DEAŞ'la ilişkisi birkaç nokta üzerinden değerlendirilebilir: İlk olarak Esed rejimi ile DEAŞ arasında sembiyotik bir ilişki vardır.⁸¹ Bu ilişkiye göre DEAŞ'ın Suriye'de toplumsal bir karşılık bulmasının arkasındaki nedenler rejimin yaptığı katliamlar ve takip ettiği mezhebe dayalı politikalarıdır. Bu durum karşısında Esed rejimi radikal unsurların varlığını kullanarak kendini onlarla mücadele eden tek meşru aktör olarak sunmaktadır. Bu durum rejim ve DEAŞ'ın birbirlerini beslemelerini sağlamıştır.

İkinci olarak rejimin iç savaşta pozisyon alırken sarıldığı en önemli iddia ülkenin terör tehdidi altında olmasıdır. DEAŞ bu manada iç savaşın başlangıcından itibaren rejimin en büyük düşmanı olarak gösterilmiştir. DEAŞ terörü-

le mücadele adına her türlü şiddet uygulanmış ve ortaya kanlı bir tablo çıkmıştır. Yüz binlerce masum hayatını kaybederken milyonlarcası da yaralanmıştır. Rejim güçleri İdlib, Şam kırsalı, Doğu Guta ve Halep'te her türlü kitle imha silahını kullanırken terörle mücadele ettiğini iddia etmiştir. Böylelikle DEAŞ var olan şiddetin meşru gerekçesi haline gelmektedir.⁸³

Üçüncü olarak rejim değişen iç savaş koşullarını dikkate alarak birçok kez DEAŞ'la birlikte hareket etmekten de çekinmemiştir.⁸⁴ Muhalifler karşısında zaman zaman DEAŞ'ın önünü açan hamlelerde bulunmuştur. Bu mantığa göre DEAŞ muhaliflere zarar verdiği müddetçe rejim açısından terör örgütüyle iş birliği olacaktır.

Dördüncü olarak ise rejimin bütün savaşı DEAŞ üzerinden sürdürme ısrarı kendi varlığının devamı için hem bölgesel hem de küresel manada destek bulmasına yardımcı olmuştur.

79. Murat Yeşiltaş ve Rifat Öncel, "Yenilgiden Sonra DEAŞ: Yükselişi, Çöküşü ve Geleceği", *SETA Analiz*, Sayı: 226, (Aralık 2017), s. 226.

80. Hasan Basri Yalçın ve Fahrettin Altun, *Terörün Kökenleri ve Terörle Mücadele Stratejisi*, (SETA, İstanbul: 2018), s. 19-53.

81. Can Acun, "İŞİD ve Esed Rejimi Arasındaki Sembiyotik İlişki", *SETA*, 24 Şubat 2015, <https://www.setav.org/isisid-ve-esed-rejimi-arasindaki-sembiyotik-iliski>, (Erişim tarihi:10 Nisan 2018).

82. Leith Aboufadel, "ISIS Launches Massive Offensive Near Historical Town in Southeast Homs", *Al Masdar News*, 7 Nisan 2018, <https://www.almasdarnews.com/article/isis-launches-massive-offensive-near-historical-town-in-southeast-homs>, (Erişim tarihi: 10 Nisan 2018).

83. Beşir Abdulfettah, "Esed Rejimi, İŞİD ile Savaşı İstismar Ediyor", *Aljazeera Turk*, 2 Kasım 2014.

84. "Esed ile DEAŞ'ın İdlib'de İşbirliği Sürüyor", *Anadolu Ajansı*, 10 Ocak 2018.

Batı'da genel olarak var olan radikalizm ve "İslami terör" gibi endişelerin farkında olan rejim bu durumu lehinde kullanmak ve de sömürmek için elinden geleni yapmıştır. Rusya'nın sahaya inmesi ve ABD'nin Esed'in üzerindeki baskıyı azaltması rejimin kısmen de olsa başarılı olduğunu gösterir. Bu manada DEAŞ terörü ABD'nin yıllardır dillendirdiği terör tehdidinin en açık örneğidir. Zaten ABD'nin iç savaş boyunca verdiği izlenim DEAŞ terörünün en öncelikli mücadele edilmesi gereken tehdit olması noktasındadır. Esed rejimi bu konfor alanı içerisinde hareket etme imkanı bulabilmiştir.

Esed'in içinde bulunduğu askeri ve siyasi durum onun DEAŞ'la tek başına mücadele etmesini olanaksız kılmaktadır. Rusya mevcut durumda en kritik aktördür. Esed en nihayetinde Rusya'nın güdümünde hareket etmek zorundadır. Aynı zamanda DEAŞ terörüne karşı oluşan uluslararası atmosferin yarattığı konfor sayesinde Esed kendini çoğu zaman çaresiz görmemektedir. Hatta DEAŞ, rejimin siyasi olarak tıkanıdığı her anda kullanışlı bir aktöre bile dönüşmektedir.

YPG Terör Örgütü

PKK terör örgütünün bir uzantısı olan YPG, Suriye iç savaşının yarattığı ortamdan en fazla nemalanan unsurların başında geliyor. ABD, Suriye güvenlik politikası kapsamında maliyetleri üzerine almayarak yerel unsurları kullanma yolunu seçince YPG kullanışlı bir aktör olarak görüldü. DEAŞ ile mücadele adına ABD tarafından desteklenen YPG Kuzey Suriye'de yayılcı bir politika takip ederken Türkiye için kaçınılmaz olarak bir güvenlik sorunu haline geldi. ABD'nin binlerce tırlık silah yardımı neticesinde özgüven patlaması yaşayan YPG terör oluşumu Suriye'nin kuzey hattı boyunca ilerleyerek Türkiye'nin tüm güney sınırlarına yerleşme gayreti gösterdi.

Suriye iç savaşının tarafları düşünüldüğünde YPG terörü Esed rejimi açısından merkezi bir tehdit olarak görülmemiştir. Olayların başladığı ilk andan itibaren rejim, Kürtlerin çatışmaların bir

parçası haline gelmesini engellemeye çalışmıştır.⁸⁵ Bunda da başarılı olduğu söylenebilir. İç savaşın seyri içerisinde Esed rejiminin muhalifler karşısındaki düştüğü durum YPG tarafından fırsata çevrilerek bulunduğu bölgede yayılmaya başlamıştır. YPG'nin etki alanı genişledikçe rejim güçleriyle YPG direkt çatışmaya girmekten kaçınmıştır.

Rejimin direkt çatışmadan kaçınmasının arkasında birkaç sebep gösterilebilir: İlk olarak YPG'nin yayılcılığını engelleyecek rejimin ne askeri ne de siyasi mecali vardır. Rejim bazı bölgelerden çekilerek YPG'ye bırakmıştır. Neticede kendi ayakları üzerinde duramayan bir siyasal yapı söz konusudur. İkincisi YPG, DEAŞ ile mücadele kapsamında ABD'den aldığı destekle Türkiye'nin güvenliğini tehdit eder konumdadır. YPG'nin Türkiye karşısında saldırgan bir tavır sergilemesi rejimin reddetmediği hatta desteklediği bir durumdur. YPG terörünün Türkiye'ye karşı saldırgan tutumu Esed rejimi için en az maliyetle Türkiye'ye zarar vermenin başka bir yoludur.⁸⁶ Üçüncü olarak da rejim, PYD'yle direkt çatışmaktan kaçınmanın faydasının bilincindedir. PYD'yle çatışmak aslında ABD'nin karşısında bir pozisyon almak anlamını taşıyacaktır. Bu durum bir anlamda ABD ile Rusya'nın karşı karşıya gelmesidir.

Rejim için esas tehdit Sünni grupların elinde tuttuğu İdlib, Doğu Guta ve diğer Sünni merkezlerdir.⁸⁷ Bu yüzden çatışmaların seyrine göre

85. Veysel Kurt, "Esed Rejimi, PYD ve Afrin", SETA, 20 Şubat 2018, <https://www.setav.org/esed-rejimi-pyd-ve-afrin>, (Erişim tarihi: 11 Nisan 2018).

86. Bethan McKernan, "Syrian Civil War: Regime Forces Come to Kurds' Aid against Turkey in Afrin", *Independent*, 20 Şubat 2018; "Friend or Foe? Assad Quietly Aids Syrian Kurds against Turkey", Reuters, 11 Şubat 2018; "Assad Quietly Aids YPG against Turkey", Aljazeera, 11 Şubat 2018.

87. هكذا أحبط هجوماً إرهابياً مدعوماً من النظام التركي في إدلب الجيش أعد لاجر هابيين", Tishreen News, 13 Ocak 2018, <http://tishreen.news.sy/?p=131570>, (Erişim tarihi: 11 Nisan 2018); Yusha Yuseef, Twitter, 17 Mart 2018, https://twitter.com/MIG29_/status/975088653096701965, (Erişim tarihi: 11 Nisan 2018); SANAEnglishOfficial, Twitter, 18 Mart 2018, <https://twitter.com/SANAEnOfficial/status/975394272508866560>, (Erişim tarihi: 11 Nisan 2018); "Ordu, Halep ve İdlib Köylerinde Kontrol Haritasına 8 Köy Ekliyor", Tishreen News, 23 Ocak 2018; قصف أوكر إرهابي «جيش الإسلام» في دوما رداً على اعتداءاتهم بحق المدنيين في دمشق الجيش ينفذ عملية عسكرية ضدّهم بعد نقضهم «الاتفاق».. وبوصلته تحرير المخطوفين", Tishreen News, 7 Nisan 2018.

rejim, YPG ile olan ilişkisini şekillendirmektedir. ZDH'de rejime bağlı milisler YPG yanında hareket etmek istemişse de Türkiye gerekeni yaparak oyunu bozmuştur. Benzer şekilde YPG de rejime göre pozisyon almıştır. Esed'in özellikle Doğu Guta ve İdlib'de kimyasal silah kullanmasından sonra rejimle beraber hareket etmeye başlamıştır. YPG, Esed rejiminin yanında konum aldığı bu durumun rejime karşı savaşan muhalif grupların karşısında avantaj sağlayacağını bilmektedir.

SAVAŞIN GELECEĞİ VE ESED'İN AKTÖRLÜĞÜ

İç savaşın geleceği üzerine kısa vadede tahmin yürütmek zor olsa da Esed'in geleceğinin karanlık olduğunu söylemek kolaydır. Esed Suriye'nin geleceği açısından gerçek bir aktör olmaktan uzaktır. Kabul etmek gerekir ki Suriye iç savaşı bütün yönleriyle artık uluslararası bir sorundur. Böyle bir sorun ele alınırken sadece bölgesel dengeleri değil aynı zamanda küresel güç dengesini de gözetmeyi gerektirir. ABD'nin iç savaşın başlangıcından itibaren takındığı pasif tavır değişirse çözüm adına bir beklenti oluşabilir. Suriye'de ani ve tek taraflı bir dönüşüm ancak ABD'nin müdahalesini gerekli kılabilir. Taraflardan biri dengeyi kendi lehine çevirmeyi başarırsa Washington buna müsaade etmeyecektir.

Esed'in siyasal bir aktör olarak varlığını sürdürmesi meselesi birkaç önemli noktadan okunabilir. Esed askeri, ekonomik, siyasi, diplomatik ve toplumsal açıdan oldukça ağır maliyetlerle karşı karşıyadır. Bu noktaların her biri Esed'in içinde bulunduğu durumu anlamak için faydalıdır.

Askeri

İç savaş sürecinde Esed rejiminin sahip olduğu askeri kapasite oldukça azalmıştır. Esed de bu durumu itiraf etmek zorunda kalmıştır.⁸⁸ Bazı

88. "Esad: Ordumuz Asker Sıkıntısı Çekiyor", BBC Türkçe, 26 Temmuz 2015.

muhalif liderler çatışmaların ilk dört yılında Esed'in asker sayısının 60 bine kadar indiğini iddia etse de başlangıçta 300 bin olduğu tahmin edilen asker sayısı şu an 100 bin civarına düşmüştür.⁸⁹ Bunun başlıca sebepleri yetişmiş asker sayısının ve profesyonelliğin her geçen gün azalması ve önemli sayıda askerin ordudan firar etmesidir.⁹⁰ Firar edenlerin çok büyük bir kısmı 26-66 yaş aralığında çeşitli rütbelere sahip olan Sünni Araplardır. Ordudan kaçmalar büyük oranda 2011-2013 arasında gerçekleşmiştir. Çatışmaların başlamasından sonra ilk birkaç yıl içerisinde 100 bin civarında askerin firar ettiği hesaplanmaktadır. Rejimin halka karşı silah doğrultması bu durumun en büyük sebebidir. Firarilerin yanı sıra her ne kadar rejim herhangi bir sayı vermekten kaçınsa da ordu ciddi anlamda zayıflamıştır. Ordunun içine düştüğü durum yüzünden Esed rejimi birtakım tedbirler almak zorunda kalmıştır. Bunlardan bir tanesi Esed'in firariler için genel af ilan etmesidir.⁹¹ İlan edilen af neticesinde önemli sayıda muhalifin teslim olduğu iddia edilmiştir.⁹² Diğer bir tedbir ise paramiliter yapıların kurulmasıdır. Bu yapılar ordunun asıl kuvvetleri yanında yardımcı birlikler (*auxiliary forces*) olarak kurgulanmıştır. Özellikle Alevi nüfusun yoğun olduğu bölgelerden devşirilen paramiliter güçler çoğunlukla Esed ailesine bağlı olarak varlıklarını devam ettiriyorlar. 2012'den itibaren bu paramiliter güçlerin sa-

89. "Factbox-Syria's Military: What does Assad have?", Reuters, 6 Nisan 2011; "Katil Esad'ın 60 Bin Askeri Kaldı", *Türkiye*, 18 Ekim 2015.

90. Dorothy Ohl, Kevin Koehler ve Holger Albrecht, "The Syrian Military has Thousands of Deserters. New Research Tells Us Why They Left", *The Washington Post*, 17 Aralık 2015; John Davidson, "Seeing No Future, Deserters and Draft-Dodgers Flee Syria", Reuters, 20 Temmuz 2016; "40 Syrian Military Officers Defect with Weapons", *Ahram Online*, <http://english.ahram.org.eg/NewsContent/2/8/45989/World/Region/-Syrian-military-officers-defect-with-weapons-.aspx>, (Erişim tarihi: 10 Nisan 2018).

91. "Syria's Assad's Announces Amnesty for Army Deserters: Syrian TV", Reuters, 25 Temmuz 2015.

92. Leith Aboufadel, "Over 1,000 Militants Surrender to Syrian Army in East Aleppo", *Al Masdar News*, 9 Aralık 2016.

TABLO 2.

Silah Çeşidi	Sipariş Tarihi	Teslimat Tarihi	Teslim Adeti
Tank (T-90)	2015	2015	10
Tank (T-62)	2016	2017	25
IFV	2017	2017	10
Antitank Missile	1998	2000-2005	1.500
Antitank Missile	1998	1999-2001	500
Antitank Missile	2002	2002-2003	1.000
Antitank Missile	2004	2005	250
Antitank Missile	2005	2006	250
Portable SAM	2005	2006	200
Mobil AD System	2006	2008-2013	36
SAM	2006	2008-2013	700
SAM	2007	2010-2013	160
SAM System	2007	2010-2013	8
Coast Defense System	2007	2010-2011	2
SAM System	2007	2011-2013	12
Antiship Missile	2007	2010-2011	72
Portable SAM	2008	2010	200
Antiship Missile/ARM	2009	2009-2010	87
Guided Bomb	2010	2012-2013	100
BVRAAM	2010	2012-2013	50
APC	2014	2014	10

Kaynak: SIPRI Arms Transfers Database

yısının 40 bine yaklaştığı tahmin ediliyor.⁹³ İç savaşın gelişimi ve kontrol altındaki toprakların küçülmesi neticesinde Esed güçlerinin kapasitesi çok sınırlı bir hal almıştır. Rejim, muhalifler karşısında tutunamadıkça geri çekilmiştir. Sonuç olarak iç savaşın yarattığı ağır askeri yükü Esed rejimi tek başına kaldıramamıştır.

Hafız Esed döneminden beri rejimin bekçiliğini de yapan Suriye ordusu sahip olduğu silah kapasitesini çoğunlukla Rus teknolojisine bağımlı bir şekilde geliştirmiştir.⁹⁴ Rus etkisinin en

önemli sebebi İsrail ile yapılan savaşlarda ordunun hem teçhizat hem de profesyonellik anlamında yetersiz kalmasıdır. Suriye Sovyet desteğiyle ordusunun ateş gücünü modernize etmeye gayret etmiştir. Fakat ordunun envanterinde hala 1970'lerden kalan ve güncelliğini yitirmiş silahlar çoğunluktadır. Beşşar'ın iktidarıyla beraber Rusya ile silahlanma konusunda yakın ilişkiler devam etmiştir. Silahların modernizasyonu ve S-300 gibi füze sistemleri için Esed taleplerde bulunmuştur.⁹⁵ Özellikle son on beş yıl içerisinde Rusya'dan Suriye'ye önemli bir silah transferi olmuştur.

93. Khedder Khaddour, "Strength in Weakness: The Syrian Army's Accidental Resilience", Carnegie Middle East Center, <http://carnegie-mec.org/2016/03/14/strength-in-weakness-syrian-army-s-accidental-resilience-pub-62968>, (Erişim tarihi: 11 Nisan 2018).

94. Can Kasapoğlu, "Geleceğin Suriye Ordusu: Yeni Bir Bölgesel Tehdit mi?", Anadolu Ajansı, 8 Aralık 2017.

95. "Rus S-300 Füze Ulaştı!", *Akşam*, 30 Mayıs 2013.

GÖRSEL 12. RUS YAPIMI T-90 TANKI⁹⁶

Esed'in ordusunun gelişimi için gösterdiği çaba bekleneni vermemiştir. Mezhepsel kaygılarla şekillenen güvenlik güçleri konuşlandıkları Şam bölgesinde rejime destek olabilirken ülke genelinde aksi bir durum vardır. Ordu birçok noktada kendi halkına silah doğrultmamıştır. Bu noktada Rusya ve İran'ın desteği hayati öneme sahiptir. Rusya 2015'in sonbaharında dahil olduğu süreçte Esed rejiminin ihtiyacı olan hava desteğini vermiştir. Rusya'nın hava desteğinin yarattığı konfor rejimin güçlerinin muhalifler karşısında ilerlemesini sağlamıştır. Hatırlanacağı üzere Türkiye Afrin operasyonu yürütürken bir Rus uçağının düşmesi nedeniyle Rusya hava sahasını kapatmış ve Türkiye birkaç gün hava saldırısı yapamamıştır. Bu durum operasyonel anlamda hava gücünün önemini göstermektedir. Rusya Halep, Hama, Humus ve Şam'ı içine alan bölgede hava kontrolünü sağlarken aynı zamanda rejim ordusunun kara birliklerine de eğitim ve danışmanlık vermiştir. Gece görüş ekipmanı, elektronik radar ve keşif desteği gibi teknolojik yenilikler hem Esed ordusunun verdiği kayıpları azaltmış hem de muhaliflerin savunma hatlarını zayıflatmıştır.⁹⁷

İran, Rusya'ya göre özellikle insan kaynağı açısından daha aktif bir rol oynamıştır. Bu durum rejim ordusunun savaşma kapasitesini beklendi-

96. Yusha Yuseef, Twitter, 6 Nisan 2018, https://twitter.com/MIG29_/status/982279189922549761, (Erişim tarihi: 12 Nisan 2018).

97. Robert Fisk, "Syria Civil War: State-of-the-Art Technology Gives President Assad's Army the Edge", *Independent*, 26 Şubat 2016.

ği üzere artırmıştır. Bunu yaparken İran Devrim Muhafızları gibi en seçkin birliklerini sahaya sürmüştür. İran'ın sahada 20 bini aşan savaşan/savaşçı grupları kontrol ettiği kabul ediliyor. Bu sayının içinde yaklaşık 7 bin civarında kendi birlikleri, 6-8 bin arası Lübnan Hizbullahı, 4-5 bin Iraklı Şii milis ve 2-4 bin arası Afgan Şii savaşçısı olduğu tahmin edilmektedir.⁹⁸ Tahran özellikle Afgan mültecilere baskı yapıp onları çatışmalarda savaşmaları için Suriye'ye göndermiştir.⁹⁹

GÖRSEL 13. SURİYE'DE ÖLEN BİR AFGAN SAVAŞÇININ İRAN'DAKİ CENAZESİ¹⁰⁰

İran ayrıca rejimin paramiliter gruplar kurmasına da yardımcı olmuştur. Fakat tek başına İran desteğine rağmen savaşın ilk yıllarında rejim muhaliflere karşı tutunamamıştır. Birçok bölgeden çıkmak zorunda kalan rejim belirli bölgelere hapsolmuştur.

Rejim bugün hala ayaktaysa bunu dışarıdan gelen desteğe borçludur.¹⁰¹ Önce İran'ın desteği sonra da Rusya'nın dahil olması rejimin elini güçlendirerek askeri anlamda hareket kapasitesini artırmıştır.

98. Kozak, "Iran's Assad Regime".

99. "Iran Sending Thousands of Afghans to Fight in Syria", Human Rights Watch, 29 Ocak 2016, <https://www.hrw.org/news/2016/01/29/iran-sending-thousands-afghans-fight-syria>, (Erişim tarihi: 12 Nisan 2018).

100. Saeed Kamali Dehghan, "Afghan Refugees in Iran Being Sent to Fight and Die for Assad in Syria", *The Guardian*, 5 Kasım 2015.

101. Ulutaş, Kanat ve Acun, "Sınırları Aşan Kriz Suriye", s. 37.

GÖRSEL 14. SURIYE'DE ESED REJİMİ İÇİN SAVAŞAN MİLİS GRUPLAR (NİSAN 2018)¹⁰²

 Homenaidi Shield Brigade Syrian	 5th Storming Corps Syrian	 Mountain Brigade Syrian	 Sea Commandos Regiment Syrian	 Black Commandos Regiment Syrian	 Qalamoun Shield Forces Syrian	 Mountain Brigade Syrian	 A'jam Saraya Syrian	 Military Security Shield Forces Syrian	 National Shield Syrian	 Eastern Lions Syrian
 Public Support & Security Forces Syrian	 Arab National Guards Syrian	 Homeland Fortress Forces Syrian	 Anger Forces Syrian	 Syrian Resistance Syrian	 Saladin of Aynubi Brigade Syrian	 National Defence Forces Syrian	 Coastal Shield Brigade Syrian	 Desert Hawks Syrian	 Syria Protection Office Syrian	 Jabroul Battalion Syrian
 Imam Mahdi Army Syrian	 Salah al-Aul Forces Syrian	 Muslim Lions Brigade Syrian	 Homeland Shield Forces Syrian	 Scorpion Brigade Syrian	 Syrian Jazeera Shield Syrian	 Tidal Fighters Forces Syrian	 Al Mahdi Thunder Legion Syrian	 Imam Zayn Al Abideen Brigade Syrian	 Swords of Imam Mahdi Syrian	 Sword of the Mahdi Brigade Syrian
 Popular Resistance in Eastern Region Syrian	 Al Quds Brigade Syrian/Palestinian	 Al Basm Brigades Palestinian	 Vanguard for the Popular Liberation War Palestinian	 Palestine Liberation Army Palestinian	 Liberation and Return Saraya Palestinian	 Palestinian Popular Struggle Front Palestinian	 Intifada Company Palestinian	 Al Jihad Palestine Forces Palestinian	 Hezbollah Lebanese	 Saraya al Qadisiyah Lebanese
 Harakat al Saabirina Lebanese	 Tawhid Saraya Lebanese	 Northern Shield Lebanese	 Tornado Eagles Syrian/Lebanese	 Imam al Sagar Brigade Syrian/Lebanese	 Al Najda Movement Iraqi	 Brigade of Victorious Great Lions Iraqi	 Al Zahra Saraya Iraqi	 Awaiting the Mahdi Appearance Battalion Iraqi	 Falah al Furose Corps Iraqi	 Hezbollah al Iraq Iraqi
 Ansar al-Haqq Movement Iraqi	 Al-Najda Iraq Movement Iraqi	 Saraya of Salam Iraqi	 Saraya of Jihad Iraqi	 Promised Day Brigade Iraqi	 Husan al-Majlisah Brigade Iraqi	 Pious Defence Saraya Iraqi	 Khawass Saraya Iraqi	 Truthful Brigade Iraqi	 Dhu al-Fajr Brigade Iraqi	 Baker Corps Iraqi
 313 Force Iraqi	 Imam Mahdi Brigade Iraqi	 Ala al-Fatih al-Rabbani Brigade Iraqi	 Imam Mahdi Army Iraqi	 Master of Martyrs Battalion Iraqi	 Hezbollah Brigades Iraqi	 Arise Yeager Brigade Iraqi	 Al-Haram Brigade Iraqi	 Local Supporters of Allah Movement Iraqi	 Imam Ali Brigade Iraqi	 Rasul Youth Brigade Iraqi
 Al Quds Force Iranian	 Maktab al-Thaqafi Brigade Iranian	 Iranian Revolutionary Guards Corps Iranian	 Basij Forces Iranian	 Makhaa Forces Iranian	 313 Brigade Iranian	 Iranian 80th Brigade "Green Helicopters Unit" Iranian	 Hezbollah Afghanistan Afghan	 Fatah Saraya Brigade Afghan	 Zamrudun Brigade Afghan	 Arar Allah Yemeni
 Saraya al-Mukhtar Bahraini										

Rusya ve İran'ın olmadığı bir hikayede Esed'in yetersiz askeri gücü onu kurtarmaya yetmeyecektir.

Ekonomik

Suriye iç savaşı başlangıcından günümüze ortaya oldukça ağır bir ekonomik fatura çıkarmıştır. Halihazırda Suriye'de çökmüş bir ekonomi bulunmaktadır.¹⁰³ Dünya Bankası'nın Temmuz 2017'de yayımladığı rapora göre ülkenin ev stokunun üçte biri, sağlık ve eğitim tesislerinin yarısı iç savaş yüzünden yok olmuş durumdadır.¹⁰⁴ Hu-

mus, Halep ve Şam gibi nüfusun yoğun olduğu ve üretim yapan tesislerin bulunduğu şehirler yoğun çatışmaların yaşandığı bölgeler arasındadır. Buralarda çatışma demek sermayenin yok olması, iş gücünün kaybolması, üretim tesisleri ve ağlarının zarar görmesine karşılık gelir. Nitekim Suriye olumsuz bir tabloyla karşı karşıya ve ekonomisi derinden sarsılmıştır. Örneğin 2010-2016 arasında Suriye GSMH'si yüzde 63 oranında azalmıştır. Savaşın ilk dört yılında yıllık ortalama 538 bin iş yok olmuştur ve işsizlik yüzde 80'lere dayanmıştır. Madencilik ve inşaat sektörlerinde ihracat neredeyse durma noktasına gelmiştir. Suriye lirası yüzde 80 oranında değer kaybetmiştir.¹⁰⁵ Dahası devlet ile toplum arasındaki ilişki tamamen zarar görmüş durumdadır. Bütün bu gelişmeler gösteriyor ki Suriye böyle bir yükün altından kalkamayacaktır. Ortada onarılması neredeyse imkansız zararlar bulunmaktadır. İç savaşın uzaması her geçen gün ekonomik zararı daha da artırıyor. Bir

105. Mark Lobel, "İç Savaş Suriye Ekonomisini Nasıl Etkiledi?", BBC Türkçe, 24 Haziran 2015.

102. FSA News, Twitter, 2 Nisan 2018, <https://twitter.com/FSAPlat-form/status/980791735323373568>, (Erişim tarihi: 10 Nisan 2018).

103. "Suriye'deki Savaşın Ekonomiye Zararı 202,6 Milyar Dolar", Anadolu Ajansı, 13 Nisan 2015; Jeanne Gobat ve Kristina Kostial, "Syria's Conflict Economy", IMF, (Haziran 2016), <https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2016/wp16123.pdf>, (Erişim tarihi: 10 Nisan 2018); "Syrian Economy in Tatters after 5 Years of War", *Financial Times*, <https://www.ft.com/content/0fc5d6a8-a7ee-11e6-8b69-02899e8bd9d1>, (Erişim tarihi: 12 Nisan 2018).

104. "The Toll of War: The Economic and Social Consequences of the Conflict in Syria", World Bank, 10 Temmuz 2017, <http://www.worldbank.org/en/country/syria/publication/the-toll-of-war-the-economic-and-social-consequences-of-the-conflict-in-syria>, (Erişim tarihi: 10 Nisan 2018).

GÖRSEL 15. YIKILMIŞ BİR ŞEHİR¹⁰⁶

gün savaş bitse bile bu durumun yakın gelecekte düzelmeye neredeyse imkansızdır.

Kendi iktidarını korumak için ülkesini iç savaşa sokan ve bunun neticesinde ülke ekonomisini çökerten, insanların can ve mallarını kaybetmelerine neden olan bir siyasi liderin ülkenin geleceği adına insanlara kan ve zulümden başka vadedeceği bir şey yoktur. Olamaz. Böyle bir gelecek beklentisi içinde yeniden işleyen bir ekonomi tesis etmek imkansızdır. İşleyen ekonomi güven, kurumsallık ve istikrarı gerektirir. Esed iktidarında yakın gelecekte Suriye halkının bunları beklediğini söylemek mümkün değildir.

Siyasi

Bir gün savaş rejimin lehine bitse bile Esed Suriye siyasetinde sorunlu bir aktör olacaktır. Toplumun büyük çoğunluğunun nezdinde kaybolan desteği kendi taraftarları arasında da azalacaktır. Esed devlet başkanı olarak üzerinde oturduğu siyasi yapıda bir tutkal vazifesi görüyor. Bir gün bu özelliği kalmadığında siyaseten önemi ortadan kalkacaktır. Suriye siyasi sistemi birden fazla güç merkezinin rekabetiyle varlığını sürdüren bir yapıdır. Başkanlık (Presidency) diğer güç merkezlerine göre tepededir ama pragmatist davranmayı gerektirir. Beşşar Esed, babası gibi bir siyasi figür olamamıştır.¹⁰⁷ Baba Esed büyük oğlu Basil'in ani ölümü sonrası Beşşar'ın hızlı-

106. Tamer Turkmane, Twitter, 9 Nisan 2018, https://twitter.com/Tamer_Turkmane/status/983346387147423745, (Erişim tarihi: 10 Nisan 2018).

107. Zisser, *Commanding Syria: Bashar al-Asad and the First Years in Power*.

ca ordu hiyerarşisinde yükselmesini sağlayarak onu bir nevi veliaht olarak yetiştirmiştir. Ama Beşşar, babasının birinci tercihi asla olmamıştır. 2000'de seçilebilmesi için yaş sınırını düzenleyen bir anayasa değişikliğine bile gidilmiştir. Seçildiğinde ülkede oluşan değişim beklentisi ve muhalefetin yüksek tonda söylemleri (Şam Baharı ve Şam deklarasyonu gibi) onun rejimin diğer güç merkezleri tarafından sorgulanmasına yol açmıştır. Benzer şekilde sınırlı da olsa yaptığı reform vaatlerini siyasi elitler hep şüpheyle karşılamıştır. Ülkenin böyle bir ortamda iç savaşa girmesi ise Moskova ve Tahran'ı Esed üzerinde çok etkili hale getirmiş ve siyasi anlamda Esed'i özellikle Rusya'nın kontrolü altına sokmuştur. Aralık 2017'de Esed'in Putin karşısında Suriye'deki Rus üssünde düştüğü durum hala hafızalardadır.¹⁰⁸ İç savaşın yıkıcılığının ekonomi üzerindeki etkisi de ülkedeki siyasi dengeleri değiştirmektedir. Yıkılmış bir ekonomik yapının vadedtiği şey siyasal gelecek değil aksine siyasal çöküştür.

Uluslararası ilişkiler açısından da Esed büyük bir krizin içerisine girmiştir. Suriye'de se-

GÖRSEL 16. BİZ KAZANDIK!
SURIYE'Yİ SURIYELİLERDEN ÖZGÜRLEŞTİRİYORUZ!¹⁰⁹
انتصرتنا .. ولازلنا نحرر سوريا من السوريين

108. "Rus Komutanı Putin'le Yürümek İsteyen Esed'a Engel", *Hürriyet*, 12 Aralık 2017.

109. Syrian Revolution Network, Twitter, 1 Nisan 2018, <https://twitter.com/RevolutionSyria/status/980604560736702464>, (Erişim tarihi: 5 Nisan 2018); Karikatürdeki askerlerin üzerinde Rusya, İran, Paralı Askerler ve ABD yazmaktadır.

bep olduğu iç savaş artık ülke sınırlarını aşmış durumdadır. Ortada giderek büyüyen bir sığınmacı sorunu vardır. Her gün yüzlerce insan kendini daha güvenli topraklara gitmek için tehlikeye atmaktadır. Özellikle Türkiye üzerinden Avrupa'ya gitmeye çalışan birçok kadın ve çocuk hayatını kaybetmiştir. Bunun siyasi bir faturası olacaktır. Nüfusun çoğunluğunu oluşturan Sünnilerin büyük bir bölümü yer değiştirmek zorunda kalmıştır. Ticaret yanında bürokrasi, yargı, eğitim ve ordu gibi devlet mekanizmalarının önemli bölümünü oluşturan bu nüfus Esed'i iç savaşın faturasını ödemek zorunda bırakacaktır.

Ülke içinde terör bahane edilerek çoğu kadın ve çocuk olan masum halk her gün rejim güçlerinin saldırısı altında ölüm kalım savaşı veriyor. Kimyasal silahlar insanları nefessiz bırakmaya devam ediyor. Arap Birliği ve Avrupa Birliği gibi uluslararası örgütler ve medya bu durum karşısında kınama yaparak en azından kayıtsız kalmadıklarını göstermektedir. Benzer şekilde birçok ülke nazarında Esed istenmeyen adama dönüşmüş durumdadır. Bölgesinde İran'ın desteği dışında onu muhatap alacak devlet sayısı oldukça azalmıştır. Türkiye gibi önemli bir komşusu kendi topraklarında kendi güvenliği için operasyon yapmayı sürdürüyor. İsrail gibi bir devlet her an tetikte bekleyip güvenliğinin tehlikeye girdiğini düşündüğü anda saldırmaya hazır bekliyor. Milyonlarca mülteci buldukları ülkelerde Esed'i hem kendi ülkesinde hem de uluslararası manada meşruiyet kaybına uğratmaktalar. Bütün bu gelişmelerin gösterdiği şey ise Esed'in gerçek bir siyasi aktör olmaktan uzaklaştığıdır.

Sonuç olarak Suriye siyasi ve sosyolojik açıdan desteği sınırlı bir karakterle karşı karşıyadır. Esed iç savaş bitse dahi kendi meşruluğunu tekrardan sağlaması mümkün görünmemektedir. Bir tarafta tarumar olmuş bir ülke ve hayatları mahvolmuş milyonlarca insan diğer tarafta ise Esed rejimi ve onu himayesine alan küresel ve bölgesel güçler sanırım hikayenin özeti budur.

Diplomatik

Rusya ve İran'ın himayesi altındaki Esed diplomatik açıdan kartları elinden alınmış bir oyuncu durumundadır. Obama döneminden itibaren uluslararası sistemde oluşan boşluk içerisinde şimdilik Esed'in kendini güvende hissetmesi için sebepleri var. İran ve özellikle Rusya'nın himayesi altında Esed kendi varlığını sürdürebiliyor. Donald Trump'ın şu ana kadarki performansı –her ne kadar 14 Nisan'da hava operasyonu yapsa da– bu konforu pek de bozacağı benzemiyor. ABD'nin gerçekleştirdiği bu saldırının etkisi beklenenin aksine Rusya ve Esed'i daha da cesaretlendirecektir. Çünkü Rusya ve Esed şunun farkındadır: Rejim Obama döneminden beri kimyasal silah kullanmaktadır ancak sadece geçen yıl ve geçtiğimiz 14 Nisan'da füzelerle Suriye'de az sayıda üs vurulmuştur. Yapanın yanına kar kaldığı bir döneme şahit olunmaktadır. Esed rejimi hiçbir şekilde bir cezaya maruz kalmamaktadır. Fakat bir gün bu durum tersine döndüğünde oluşacak her yeni durum Suriye halkının katlandığı faturayı artıracaktır. Esed ve üzerine oturduğu rejim kendi varlıkları için her türlü şiddeti uygulamaktan geri durmayacaktır.

110. Kenneth Roth, Twitter, 8 Nisan 2018, <https://twitter.com/KenRoth/status/983062689399410688>, (Erişim tarihi: 10 Nisan 2018).

Birleşmiş Milletler dahil olmak üzere birçok uluslararası kurumun Esed'in sebep olduğu trajedi ve güvenlik maliyetini dikkate aldığı ve bunu engellemek adına hareket ettiği düşünülebilir. Var olan durumda Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin tavrı belirleyici olacaktır. Fakat Güvenlik Konseyi şu ana kadar kitle imha silahlarından kimyasal silahlara kadar her türlü silahı kullanarak bir insanlık trajedisine neden olan Esed'e karşı herhangi bir girişimde bulunmamıştır.¹¹¹

Bir gün Suriye sorunu çözüldüğünde Esed, İran ve Rusya için bile vazgeçilmez olmayacaktır. Çünkü uluslararası sistemin yarattığı denge Esed'i ve rejimini özellikle Rusya açısından kullanışlı bir hale getirmiştir. Rusya Soğuk Savaş sonrasında belki de ilk defa ABD karşısında rekabet eder konuma gelmiştir. Ancak bu neorealistlerin beklediği gibi bir dengeleme durumu değildir. Daha çok bölgesel manada ABD'nin bıraktığı boşlukların doldurulmasıdır.

Türkiye, Rusya ve İran'ın Astana'da başlattığı süreç hala devam ediyor. Bu üç aktör yaptıkları her görüşmede sahada kazandıkları üzerine müzakereler yapıyor. Bir nevi uluslararası sistemin en güçlü aktörünün ne yapacağı kestirilemediği bir ortamda pozisyonlarını güçlendirme peşindedir. Böyle bir ortamda eğer ABD Suriye'de değişim için dayatırsa Rusya Esed'den vazgeçilebilir. ABD'nin Esed aleyhine yapacağı herhangi bir baskı onu istenmeyen adam haline rahatlıkla getirir. Birkaç savaş gemisi ve destroyer gerekli mesajın verilmesini sağlayacaktır. Bu durumda Rusya'nın aynı rejimden bir başka aktörü tercih etmesi muhtemeldir. Örneğin Hama katliamı Rıfat Esed'in üzerine yıkılmış ve sonrasında Hafız Esed devam edebilmiştir. Ancak Beşşar Esed'in mevcut katliamı üzerine yıkılabileceği herhangi bir aktör görünmüyor. Burada Esed'in eli öylesine kirlenmiştir ki uluslararası kamuoyu bugün olmazsa da yarın bir şekilde

onun cezalandırılması için adım atacaktır. Saddam ve Kaddafi bu durumun en iyi örnekleridir. Normal olan böylesi bir olayın bir gün Esed'in de başına gelmesini beklemektir.

ABD bir gün mutlaka Esed ismi üzerinde bir tasarrufta bulunacaktır. Esed'in iç savaş sürecinde yaptıkları ve sebep oldukları onu oldukça kirliliğe dönüştürmüştür. Hem sosyolojik hem de siyasal açıdan büyük bir kriz içerisinde olduğunu kendisi hariç bütün dünya görüyor. İsmi kötülükle bu kadar özdeşleşen bir karakterin ömrü uzun soluklu olmayacaktır. Kendi top raklarında kimyasal silah kullanan ve masum sivilleri katleden biri kendi sonunu hazırlamaktan başka bir şey yapmamaktadır.

Toplumsal

İç savaşın başlangıcından günümüze yaşanan gelişmeler Esed'in toplumsal desteğinin kalmadığını gösteriyor. Yaşananların özeti şudur: farklı ülkelerde beş milyondan fazla sığınmacı, hayatını kaybetmiş ve yaralanmış masum siviller, kimyasal silahlar, çökmüş bir ekonomi ve yıkılmakta olan bir ülke. Bunların karşısında ise ordusu dağılmış, dış güçlerin desteğini almış, otoritesi kaybolmuş ve gayrimeşru hale gelen bir Beşşar Esed.

Toplum nezdinde milyonlarca insanın kanı eline bulaşmış bir lider var ortada. Uluslararası bir soruna dönüşen Suriye'de toplum baba Esed dönemindeki toplum değil ve geriye toplumun kaybedeceği sadece canı kaldı. Halk nizamın değişmesini istiyor ve bunu canı pahasına yapıyor.¹¹²

Yazılı ve görsel iletişim araçlarını kullanarak bir toplumsal hafıza oluşuyor. Esed bu atmosfer içerisinde değersiz, bir an önce yıkılması beklenen ve meşru olmayan bir sistemin tepesinde oturuyor.

Siyasal ve sosyolojik süreçler Esed'in meşruiyet krizini açıklamada önemli ipuçları barındırmaktadır. 2000'lerin başından itibaren iç po-

111. Michelle Nichols, "Russia Blocks U.N. Security Council Condemnation of Syria Attack", Reuters, 12 Nisan 2017.

112. Syrian Revolution Network, Twitter, 2 Nisan 2018, <https://twitter.com/RevolutionSyria/status/980722335668998144>, (Erişim tarihi: 5 Nisan 2018).

GÖRSEL 18. HALKIN PROTESTOSU¹¹³GÖRSEL 19. ESED¹¹⁴

litikada ve bölgedeki yaşanan gelişmeler Suriye'de bir şeylerin değişmesi gerektiğini göstermiştir. Ama her değişim talebi sert bir şekilde bastırılmıştır. Son yedi yıla bakıldığında toplumun farklı kesimlerinden gelen tepkiler bir kartopu etkisiyle büyümektedir. Toplum değişimi bütün dirence

rağmen yüksek sesle talep etmekte ve yapılan zulmü tüm dünyaya haykırmaktadır.

113. FSA News, Twitter, 30 Mart 2018, <https://twitter.com/FSAPlatform/status/979712545174024192>, (Erişim tarihi: 5 Nisan 2018).

114. Free Syria Media Hub, Twitter, 11 Nisan 2018, https://twitter.com/Free_Media_Hub/status/984084209839964160, (Erişim tarihi: 5 Nisan 2018).

SONUÇ

Bu analiz dört konuyu ele aldı: İlk olarak Esed rejiminin iç savaş öncesi dayandığı yapı üzerinde duruldu. İkinci olarak rejimin iç savaş içindeki konumu ele alındı. Bu çerçevede rejimin Rusya, İran, ABD, Türkiye, PYD ve DEAŞ'la olan ilişkileri tek tek incelendi. Üçüncü olarak bu ilişkiler çerçevesinde rejimin aktörlüğü konusu değerlendirildi. Son olarak Esed'in geleceği ele alındı ve ne derece etkin bir aktör olabileceği tartışıldı.

Bu analizden çıkarılacak sonuç şudur: Esed kendi başına ayakta durabilecek ve Suriye'deki olayların akışını etkileyebilecek bir aktör değildir. Rusya ve İran'ın desteğine muhtaçtır. Esed'in ne toplumsal desteği ne askeri kapasitesi ne de yeterli finansmanı vardır. Esasen Esed Rusya'nın kontrolü altındadır denilebilir. Bu bağlamda Esed'in bir

aktör olma ihtimalinin çok düşük olduğu öngörülebilir. Bir gün Esed'e operasyon yapıldığında Rusya bile onu terk edecektir. Dolayısıyla Türkiye'nin Suriye siyasetinde Esed'e karşı mesafeli tavrını sürdürmesi gerekir. Zira böylesi bir konuma düşmüş bir liderle ilişki kurmak Türkiye'ye kazandırmaz aksine şimdiye kadar elde ettiği kazançları tehdit eder. Aksine bir durumda ise Esed kazanacaktır çünkü Türkiye almadan vermiş olacaktır. En kritik noktalardan biri de Esed'le ilişki kurmanın Türkiye'ye ÖSO'yu kaybettireceği gerçeğidir. ÖSO'yu kaybetmek beraberinde Türkiye'nin savaştığı cepheyi bölmek anlamını taşıyacaktır. Bu durumda saha daha da karmaşık hale gelecektir. Sonuç olarak ortada herhangi bir somut kazanç yokken Esed'le görüşerek onu muhatap almanın Türkiye'ye kazandıracığı hiçbir şey yoktur.

Bu analizde Esed rejiminin iç savaş öncesi dayandığı yapı ve iç savaş boyunca sergilediği tavır üzerinde durulmuştur. Esed rejiminin iç savaş sürecindeki pozisyonu rejimin yerel, bölgesel ve küresel aktörlerle kurduğu ilişkiye bakılarak değerlendirilmiştir. Bu çerçevede Esed'in Rusya, İran, ABD, Türkiye, PYD ve DEAŞ'la olan ilişkileri tek tek incelenmiştir. Daha sonra bahsi geçen ilişkiler çerçevesinde rejimin aktörlüğü konusu irdelenmiştir. Son olarak Esed'in geleceği ele alınmış ve Suriye'nin geleceğinde ne derece etkin bir aktör olabileceği tartışılmıştır.

Çizilen çerçeveden hareketle bu analizde Esed rejiminin kendi başına ayakta durabilecek ve Suriye'deki olayların akışını etkileyebilecek bir aktör olmadığı iddiası ortaya konulmuştur. Varlığını sürdürmek için büyük oranda Rus teknolojisine ve İran'ın sağladığı insan gücü ve finansal desteğe ihtiyaç duyan Esed rejiminin yeterli toplumsal desteği, askeri kapasitesi ve finansmanı bulunmamaktadır. Esasında Esed büyük oranda Tahran ve Moskova'nın özelde de doğrudan Rusya'nın kontrolindedir. Bu haliyle Esed rejiminin ne şimdi ne de yakın bir gelecekte Suriye'nin geleceğinde önemli bir aktör olma şansı yoktur. Dolayısıyla bu analiz Türkiye'nin Esed rejimiyle herhangi bir diplomatik ilişki başlatmasının gereksiz ve faydasız olduğunu savunmaktadır.

ANKARA • İSTANBUL • WASHINGTON D.C. • KAHİRE

www.setav.org